Byxi oronuudai proletaarinar, negedegtii!

Buriaad-Mongol YNEN

BK(b)P-iin Buriaad-Mongol Obkoomoi ba BMASSR-ei Verxoovno Soveedei Preziidiymei oorgan.

№ 80 (2720)
1939 onoi
APREELЬ
8
Sybbooto

16-daxi zilee garna
ULAAN-YDE goorod
BMASSR

Ene plaan xadaa nege gol zorilgotoi gebel—xydelmerişen angiiin kylьtyyrne-texniiçeske xemzeeji inzeneerne-texniiçeske azalai xydelmerilegşedei xemzeede xyrter yrgelgiin istoriiçeska xeregte uragşaa tomo alxamiiji bejelyylxe.

(Paartiiin XVIII sjeezd deere nyxer Moolotovoi xehen doklaadhaa).

Byxesojuuzna Kommuniis (bolьşeviigyydei) Paartiiin XVIII sjeezd

SSSR-ei aradai azaxiin xygzeltiin gurbadaxi tabanzilei plaan

Doklaadçig nyxer Moolotov

Kapitaalьna barilga*)

Gurbadaxi tabanzilei plaan bolbol Povoolziin ekonomiiroolиiji nelieed deere yrgene. „Xojordoxi Bakuudal" neftianoi baaziiji baiguulga, Zavoolziin yrgen uhalalgiin Voolzsko-Kaamska myrenei basseiniin traansportna rooliiiji yrgexe perspektiivyydtei xamta, xysete gidrostaanca barilga bolbol ene raiooniiji xysen tyges ekonomiiçeska bolgoxo baina, ende şine promiişlenne barilga yrgedxeg ba byxii xydөө azaxiin jixe debzelte xangagdaxa baina. Plaan bolbol **nacionaalьna respyyblikenyyd ba ooblasdai azaxiin ba kylьtyyrne saaşanxi debzeltiiji xangana.** ...na respyyblikenyyddexi tomonuud barilganuudiiji zarim ...yydeer zaaza bolxo baina. Ukraiinska SSR-te krivoroozsko ...poroozsko metallyrgiiçeske zavooduudai barilganь dyy... baina. Beloryysske SSR-te—BelGRES, xojordoxi eelzee... toorf abalgiin talaar, jixe barilga jabuulagdaza baina. ...dzaanska SSR-te Mingiçauurska GES barigdaza exile... indzevaanь—Dzyylьf tymer xargii ba Bakiinska vodopro... xojordoxi eelzeenei barilga dyyrgegdexe baina. Gry... SSR-te—Kolxiidsko gubiiiji xataalgiin talaar barilga ...xe, Çernomoorsko tymer zamai, myn Tbiliiisske triko... kombinaadai barilga dyyrgegdexe. Armiaanska SSR-te ...akirska GES-ei, SK „Sovpreen" zavoodoi barilga dyy... baina. Yzbeekske SSR-te—Çirçiikske GES-ei ba Taş...ke ciites-satiinai kombinaadai barilga dyyreze, Zerav...ka vodoxraniilişçiin barilga exileze baina. Tadziikska SSR-...axşska uhalalgiin sisteemiin ba Stalinabaadska plateelь...ьjevoi kombinaadai barilganuud dyyreze baina. Tyrk...ske SSR-te Aşxabaadska elektrostaanciin barilga dyyre...ina. Kazaaxska SSR-te Balxaaşska zedei kombinaadai, ...jev—Makaat—Kosçagiil neftiproovodoi barilganuud dyy... Akmoolinsko—Kartaaliin tymer xargii barigdaza baina. ...zske SSR-te Kaant—Riibaaçьje tymer xargiin ba Çyiske ...lgiin sisteemiin barilganuud dyyrgegdeze baina. Gexiin ..., gol yndehen ystanoovkanuudiiji—oronoi gol ekonomiiraloonuudta koompleksno xygzeltiin ystanoovkanuudiiji ...ylge xadaa nacionaalьna respyyblikenyyd, ...nuud ba ooblastinuudai ekonomiiçeska baazanuudiiji alitalahaanь bexizyylxe jabadalda jixe tuhalaxa baina.

Zarim azaxiinxidai sexel boliaaşkanь bolhon, barilgadaxi **...omaanihaa erid** arsaxa jabadaliiji, elektrostaancanuudhaa ...d, aradai azaxiin byxii halbarinuudta dunda ba baga ...rijaatinuudiiji barilgada posleedovatelьneer şiizen orolgiiji ...erine. Ene xadaa barilgiin bolzornuudiiji tyrgedxexiin ba ...eriiin şine xysenyydiiji aşaglalgada oruulxa jabadaliiji tyr...xiin zoriigoor, oronoi gol ekonomiiçeska raioonuudta şi... predprijaatinuudiiji emxidxen bii bolgoxiin zorilgoor, byri ... bolhon baina. Baga ba dunda elektrostaancanuudai ba...xadaa ene xeregte toon ygexe johotoi. Gigaantnuudai ...da orozo, jixe zөөri ylyyse gargaşalaad, ...nuudiiji dyyrgexe bolzoriiji boloşogyigөөr udaaruul...şeenyyd bidende olon bii. Gigaantomaani jyynde xyrge...eze zişee bolgoxiin tulada, Moskvaadaxi Fryynzinske ...lektrocentraaliiiji xaruulxam. Tus staanca xadaa gigaant ...e 200 miangan kilovaatt xyseteigeer, tyryyşiinь eel-...100 miangan kilovaatt xyseteigeer projeektelegdenxei ... Ene staanca 1932 onhoo xoişo barigdahaar, teed my...yrter dyyreedyi. Xerbee ene xeregte skroomnoor oro...sa bişe, xarin 20—25 miangan kilovaatt xysetei xeden ...g teplocentraalьnuudiiji bariza exilhen baigaa haa, bi... xadaa mynөө Moskvaada barigdaza yni dyyrehen 2 gy, ...eplostaancanuudtai baixa baigaabdi. Iime yrooguud biden...en bişe.

Nygөө talahaa, barilgadamnai baga bişiin hyidxel xehen, ...telьnyyd bolbol iime arganuudiiji xeregledeg baigaa: ...er bolbol haja exileze baigaa olon barilganuudai xoo... myngen zөөri yrize, şine predprijaatinuudai barilganuu...tahalduuldag; exilhen barilganuudaigaa negiijişji dyyrgen...er kapitaalovlozeeniiiji yxyyldeg; xeden ton şuxala za...udai rekonstryykciiji negemyhen exiledeg baigaa.

Mynөө, barilgiin tyrgen meetodyydiiji praaktikada erid ...yylxe zoriigo bidenei urda baina. Ene talaar, xede xe... barilgiin xydelmerinyyd ba oboruudovaniiin montaaziiji ...eelьneer jabuuldag, uridşalan bodomzologdohon, todo ...gaar xydelmerinyydiiji jabuuldag, ton huramaar zişee... bidende bii. Ene xadaa barilgadaxi mexanizaaca urid...zoxioogdohon plaanai johoor, kylьtyyrneer xereglegde... baixada, barilgiin texnologiiçeska proceessei sag soonь ...d bodomzologdohon baixada, barilgiin materiaalnuud, de...nuud ba konstryykcenyydenь tusxaita zavooduud deere ...r beledxegdenxei baixada, barilgaşadai kollektiivei xy...eriiin arai geze bişe, iigeze tiigeze bişe, xarin hainaar, ... mexaniizmdai adaliaar organizovaalagdahan baixada, ...gdaza bolxo baina. Tyrgen meetodyydiiji xereglexedee, ...er bolbol barilgiiji tyrgedxexe ba yniijinь bagadxaxa, xy...erişed ba inzeneerne-texniiçeske xydelmerilegşed ...jixe xylehe abdag bolxo baina. Iiime le xydelmeri ... barilganuud deerexi bodoto bolьşeviig xydelmeri geze ...gdoxo baina.

...NAI REZEERVNYYD BA ARGABAIDALNUUD

Mynөө manai rezeervnyyd ba argabaidalnuud tuxai xe...n.

1. Manai azaxiin xytelberilegşed xadaa yiledberiiin eko...ikodo anxaralaa şangadxaxa, azalda **xalşa xeregeer xan...tal temeseliiji erid şangadxaxa** xeregtei.

Yşөө 1931 ondo azaxiin xydelmerilegşedei soveşçaani ...e xelehen yge soogoo, nyxer Staalin xelee hen:

„Xeregyydiiji xalşaxeregeer jabuulhan deerehee, xozrasçoodoi priincipyyd bolbol manai xede xeden predprijaatinuudta ba azaxiin organizaacanuudta ton jixeer ...ebdegdehen baigaa. Ene xadaa xede xeden predprijaatinuud ba azaxiin organizaacanuudta doxooduudai ba gargaşanuudai barimtata balaansanuudiiji tabixaa, kalьkyliirovelxee, tooloxoo yninei boliişonxoi gehen faakt geeşe. Ene xadaa xede xeden predprijaatinuudta ba azaxiin organizaacanuudta „ekonoomiiin reziim", „yiledberihөө gaduurxi gargaşanuudiiji bagadxalga", „yiledberiiin racionalizaaca" gehen oilgomzonuud xadaa moodohoo yni garaa gehen faakt geeşe".

Tiixede, nyxer Staalin bolbol manai nakopleeninyydiiji jixedxexiin tulada, kapitaalovlozeeniiin urgaltiiji, gyrenei oborooniiji bexizyylxiin ba busad gargaşanuudiiji xangaxiin tulada jyn xeregteib geze asuugaa hen. Tiigeed, eneenei tulada, iime jyymen xeregtei geze nyxer Staalin bolbol xariuusaa hen:

„Azalda xalşaxeregeer xandalgiiji ygeibolgolgo, promiişlennostiiin dotoroi resyyrsnyydiiji mobilizaacalga, manai byxii predprijaatinuud deere xozrasçoodiiji delgeryylge ba bexizyylge, өөriinь yniiji sag yrgelze bagadxalga, promiişlennostiiin byxii halbarinuud deere promiişlennostь dotoroi nakopleeninyydiiji xysezyylge".

Nyxer Staalinai ene zaabarinuud bolbol mynөөşji xysed le xysendөө baina. Manaida, mynөө xyrter azalda xalşaxeregeer xandalga olon, ylyylen gargaşalga jixe, serьjoogoi geegdel zutar jixe, jixeşeg tylişe ba elektroeneergi demii gargagdana, oboruudovaniiin miil bailga zutar jixe, tiime xadaa olonxi uşarnuudta, promiişlenne produukciin өөriinь yniiji bagadxaxiin tylөө johotoi temesel ygei, barilgiin yne sengiiji bagadxaxiin tylөө johotoi temesel bahal ygei baina.

Xalşaxeregeer xandalgatai ba aliibyxii geegdeltei temeseliiji byxii froontnuudaaranь şangadxaza, deere dursagdahiiji eseslexe xeregtei. Ekonoomikodo, yiledberilegdehen produuktnuudai yne sende johoto anxaraliiji xereg deerenь xangaxa xeregtei. Predprijaati byriiin, organizaaca byriiin xydelmeri xadaa gyrende jyyte bolnob geze hain medexe xeregtei. Gebeş, balaansiiji xaralga, otçootnostiiiji şalgalga, xozrasçood tuxai oroldolgiiji, өөriingөө dostoinstvohoo dooguur xereg geeşe geze toolodog, iime azaxiin xytelberilegşed manai ende mynөөşji oldoxo baina. Ene oroldolgogyi ba ekonomiiçeska graamotna bişe jabadaliiji—antigyrenei ba antibolьşeviig praaktikiiji erid eseslexe xeregtei. Tiixede, xalşa xeregeer xandalgiin olon faaktnuud manaida ygei bolxo baina.

Zişeelxede, uhan zamai traansport deerexi tuilai jixe miil bailga metiin, iime pozoorno yzegdeliiji teseze bolxoor gy? 1937 ondo, Narkomvoodhoo vrediitelьnyydei yşөө yldegdөөgyi baixada, ede miil bailganuud xadaa zutar jixe xemzeede xyrehen baina. Faaktnuudiinь iime. Uhan zamai traansportiin xydelmeriiin eksploatacioonno yjede, tailbariian xelebel, yhelei bailga ba sydoremoontiiji toolongyigөөr, xuurai aşaanuudai byksiirnyyd xadaa өөriingөө xydelmeriiin sagai 35 proceentiiji; neefть aşalgiin byksiirnyyd—xydelmeriiingөө sagai —33 proceentiiji; plootovo byksiirnyyd—33 proceentiiji; xuurai aşaanai baarzanuud—xydelmeriiingөө sagai 71 proceentiiji; neefть jyylelgiin baarzanuud—xydelmeriiingөө sagai 56 proceentiiji, dalain nalivnoi flood—xydelmeriiingөө sagai 29 proceentiiji demii baiza yngergedeg baigaa. Egeel ene xadaa uhan zamai traansport bolbol өөriingөө xydelmeriiin sagai xaxad şaxuuji demii baiza yngergedeg baigaa gehen udxatai. Gebeş, 1938 ondo xeregiinь yşөөl haizaraagyi baina. Nyxedyyd-voodniguud bolbol ene pozoorno piatnooji bejehee zailuulxa, bailgiiji likvidiirevelxe ba traansport deere erxim xydelmeriiin zişee ygexe johotoi.

Gebeş, uhan zamai traansportiin ene zişee xadaa gansaş traansportna organizaacanuudta bişe, myn ene xadaa promiişlennostiiin xeden olon predprijaatinuud, sovxoozuudta, MTS-te xabaadaxa baina. Gyrenei ba aradai urda xariuusalgatai baihan tuxaigaa, aradai zөөriiji gamnaxa, tereende ezen johoor xandaxa ba gargaşanuudta ekonoomi xexe ba aradai kopeikiiji bodotooronь gamnaxa ujalgatai baihan tuxaigaa, manai byxii xydelmerilegşed, bagahaa jixe xyrterөө, xodol hanadag baixa jabadaliiji tuilaxa johotoibdi. (**Nerjeme aplodismeentnyyd**).

Eneenhee dutuugyigөөr, tylişiiji gamnaxa, serьjoogoi gargaşanuudiiji ekonoomiloxo, oboruudovaniiji gamnaxa, maşiinanuudaa xaruuhalxa, modonuudiiji ba barilgiin materiaalnuudiiji xajaxagyi johotoibdi.

2. Manaida ton elbeg bolhon, **teexnikiiji şudalan ezemdexe ba xereglexe jabadalnuudta** yşөө jixeer tyşexe xeregtei. Zygөөr le, promiişlennostiiin xede xeden halbarinuudta, bidener bolbol socialiis azaxiin gaixamşag ylemze hainiiji kapitaliis azaxiin urda xaruulaabdi. Faaktnuudiiji xaraad yzeje. Negedexi zişee. Manai elektrostaancanuud bolbol ondoo jamarşji oronuudai elektrostaancanuudhaa, byri bytөөseteigөөr, byri jixe yiledberiiin effeektnyydteigeer xydelmeriine. Bidener bolbol SSSR-dexi elektrostaancanuudai xysiiji, byrzyaazna oronuudaixihaa xojor daxin jixe intensiivneer xereglenebdi. SSSR-te elektrogerei xadaa tereeniiji urdanь molxidon baihan kapitaliizmiin raabska urьxahaa multarhan ba өөriingөө aşiiji bidende elbegeer ygedeg bolhondo bajarlamaar baina. Ene xadaa, nygөө talahaa, xeteryylen xereglelge ba riiske xelgiiji toxiooldUulxagyi ujalgiiji bidenhee zaisuulnagyi. Xojordoxi zişee. Manaida, kilomeetr zam byxen xadaa Ameerikiin Xolbooto Ştaaduudhaa, xojorhoo ylyy daxin intensiivneer xereglegdene. Teed, ende xemgyigөөr xereglexe bolxogyi, gebeş, reelьsnyyd xadaa kapitaliizmiin xeregte bişe, xarin socialiizmiin xeregte byri intensiivneer ba byri hainaar xydelmerileg le. (**Şuujama, udaan aplodismeentnyyd**). SSSR-te, xydөө azaxiida traaktornuud bolbol Ameerikiin Xolbooto Ştaaduudaixihaa ba Jevroopiinxihoo gurba daxin ylyy bytөөseteigөөr xydelmerilene geze bahal medeeze baina. Ene xadaa mynөө olonxi MTS-uud ba kolxoozuudai yşөөl xysed obrazcoovo bişeer xydelmerileze baihan yjede geeşe. Gebeş, Jevroopo, ba Ameerikadaxihaa, xerbee manai traaktornuud hainaar xydelmerildeg xadanь, tedende eneneinь tylөө spasiibo xyrgexe ba yşөө hainaar xydelmerilexiinь xysexe bainabdi! (**Şuujama aplodismeentnyyd**).

Yşөө xereglegdeegyi baigaa teexnike xedii şineen be, yşөө xede şineen gaixamşag oboruudovani xadaa gyrende aşag ygengyigөөr, sagiiji demii yngergene geeşebi! Izobretieeninyyd ba racionalizaatorska xemzeenyydiiji erxim hainaar xereglehenhee tuilagdahan jixe rezeervnyydiiji martaza bolxogyişelen, baha eneen tuxai jaabaş martaza bolxogyi. Manai olontooto izobretaatelьnuud, racionalizaatornuud ba tedenei tuhalagşad tuxai johoto anxaralaa tabimsaaramnai, manaida tuilai jixe şine rezeervnyyd neegdexe baina. Bideniiji nyxer Staalinai hurgadagtai adaliaar,—tiimeer ene xeregiiji aktiivnaar, materiaalьna ba obşçeestvenne xemzeenyydeer, urmaşuulxa ba dabşuulxa xeregtei. (**Aplodismeentnyyd**).

3. **Azalai bytөөsiiji saaşadanь deeşelyylxiin tylөө** temeseliiji şangadxaxa xeregtei.

„Azalai bytөөse, ene xadaa, eseste, şine obşçeestvenne stroin ilaltiin tulada ton şuxala, ton glaavna baina" geze Leeninei xelehiiji bidener bygede haitar medenebdi. Aguujixe Leeninei ene bodoliiji manai promiişlennostiiin ba traansportiin udaarniguud ba staxaanovcuud haitar oilgohiiji, ene xadaa xydөө azaxiin tyryyşyyldeşji bahal jixe oilgostoin tuxai bahal medenebdi. Teed, manai predprijaatinuud ba yçrezdeeninyydte, byxii kolxoozuudta azalai ynder bytөөsiin tylөө temesel bolьşeviigşelen organizovaalagdanxai geze xeleze bolxo gy? Eeneniiji xenş xelexegyi.

Dooro zaagdahan faakt intereesne baina. Promiişlennostiiin talaar, yiledberiiin plaan bolbol negedexişji, myn xojordoxiş tabanzilde ylyylen dyyrgegdee. Negedexi ba xojordoxi tabanzilnyyd bolbol, ene xojor uşarta, barilgiin plaanai dyyrgegdөөgyi baihanş haanь, promiişlennostiiin talaar ylyylen dyyrgegdehen baina. Ene jaagaad boloob? Ene xadaa xojor tabanzilnyydei torşo soo, azalai bytөөsiin ede plaanuud soo projeektelegdehenhee azalai bytөөsiin ynder baihanai le rezylьtaadta, bolhon baina. Tiimehee, azaliiji organizovaalalgada dutuunuudai baihanş haa, xydelmerişed bolbol azalai bytөөsiin plaanuudai ylyylen dyyrgelgiiji tuilahan ba s o c i a l i i s promiişlennostiiin debzeltiin bodoto rezeervnyydiiji yşөө muusa medegiimnai, bidenerte barimtalan xaruulhan baina. Dooro zaagdahanşji faaktnuudiiji xaraad yzegtii. Xojordoxi tabanzil bolbol promiişlennostьdo azalai bytөөsiin debzeltiiji 63 proceenteer xaraalhan baigaa, teed enenь faktiiçeska 82 proceent deeşelhen baina. Barilgiin talaar, azalai bytөөsiin urgaltanь xojordoxi tabanzil soo 75 proceenteer xaraalagdahan baigaa, teed xojordoxi tabanzil soo barilga deere azalai bytөөse faktiiçeska 83 proceent jixe bolhon baina. Udaarniguud ba staxaanovcuud bolbol tabanzilnyydei ede xaraalamzanuudhaa alad garhan baina. Tedenei hain xydelmeriiinь tylөө, azalai bytөөsiin talaar, plaanuudaa ylyylen dyyrgeheneinь tylөө—tedende zol xyndelel ba aldar solo! (**Aplodismeentnyyd**).

Xojordoxi tabanzil soo azalai bytөөsiin talaar, manai plaanuud ylyylen dyyrgegdehen uşaranь gexede, staxaanovska xydelөөnei bii bolxiiji jamarş plaan soo uridian xaraalza bolxogyi baigaa. Ene xydelөөn xadaa gansaş bii boloo bişe, xarin goorodhoo dereevnide orozo, byxii soveed gazar deegyyr badaran delgeree. Kolxoozuudai tyryyşyyl bolbol azalai bytөөsiiji deeşelyylxe talaar, amzaltanuudaaraa xydelmerişedhөө baaxanş dutanagyi geze bidener medenebdi. Kolxoozuuddaxi tyryyşyyl—gaixamşag traktoriistnuud, kombainioornuud ba zvenooji daagşad xadaa eneenei urda tee xeneişji hanaagyi baihan, azalai bytөөsiin urgaltiin tiime teempenyydiiji ygehen zişeenyyd ysөөn aal. Azalai bytөөsiiji deeşelyylgede ba socialiis sorevnovaaniiiji delgeryylgede zastreelьşçigyydei rooliiiji bejelyylhen, xojordoxi tabanzilei gaixamşag xynyydei nerenyydiiji byxii oron medexegyi baina aal? Staxaanov ba Diuukanov, takaçiixanuud Vinograadovaanuud, Nikiite Izootov, kyzneec Bysiigin, skooroxoodovec Smetaanin, maşiniistnuud Krivonoos, Oognev, metalluurg Çaikoovski, arxaangelec Mysiinski, şaxtioornuud Şaşaacki ba Gvozderькoov, staankobaiguulagşad Gyydov ba busad metiin, iime xynyydei nerenyydiiji byxii oron medexegyi baina aal? Mariija Deemçenko, kombainioornuud Koleesov, Boorin, Ooskinoi xybyyd, traktoriistnuud Paaşa Angeliina, Paaşa Kovardaak ba busad metiin, xydөө azaxiin iime tyryy xynyydei nerenyydiiji manai byxii arad medexegyi baina aal?

Bidener bolbol azalai bytөөsiiji deeşelyylxiin tylөө temeseliiji şangadxaxa xeregte, staxaanovcuudai soveşçaani deere nyxer Staalinai xelehen zaabarinuudiiji xytelberi bolgoxo bainabdi:

„Kapitaliizm bolbol jaaxadaa feodaliizmiiji handargahan ba dabahan bainab? Uşaranь, kapitaliizm bolbol azalai bytөөsiin byri ynder deede noormnuudiiji baiguulaa hen, kapitaliizm bolbol feodaalьna baidaltai zişeeleşegyi jixe produuktnuud iji abxa argabaidaliiji oovşçestvodo olgohon baigaa. Uşaranь, kapitaliizm bolbol oobşçestviiji byri bajan bolgoo hen. Socialiizm bolbol jaaxadaa azaxiin kapitaliis sisteemiiji ilaza şadaxa, ilaxa johotoi ba zaalhaa ilaxa bainab? Uşaranь, socialiizm bolbol azaxiin kapitaliis sisteemeheeşji, azalai byri ynder deede obrazeecyydiiji, azalai byri deede bytөөsiiji ygeze şadaxa baina. Uşaranь, socialiizm bolbol azaxiin kapitaliis sisteemehee, byri jixe produuktnuudiiji oobşçestvodo ygeze şadaxa ba oobşçestviiji byri bajan bolgozo şadaxa baina".

Ede bygede xadaa xerbee bidener bolbol azalda xalşa xeregeer xandalgatai johotoigөөr dailaldaa haa, teexnikiiji xereglelgiiji bolьşeviigşelen yrgөө haa, staxaanovska xydelөөniiji saaşadanь xygzyylee haa, azalai bytөөsiiji deeşelyylxiin tylөө ba aradai azaxiin byxii halbarinuuddaxi nauuçna-texniiçeske tuilaltanuudiiji ygөөrөө bişe, xarin xereg deere nebteryylen delgeryylxiin tylөө temeseliiji şangadxaa haa,—bidener bolbol bexizehen socialiis oobşçestviin baaza deere le bolzo şadaxa, eneenei urda bidende yşөө xaragdaagyi, iime debzeltiiji, aradai azaxiin debzeltiiji, promiişlennostiiin debzeltiiji, xydөө azaxiin debzeltiiji, traansportiin ba busad byxii azaxiin halbarinuudai debzeltiiji tuilaxa bainabdi.

4. Eeneenei tulada, bidener bolbol manai zarim organizaacanuudai ba xydelmerilegşedei xydelmeridexi **dutuu oondanuudii kriitikeleigiiji huladxaxagyi, xarin şangadxaxa** johotoibdi. Bidenei jadardag, tere zize-byrzyaazna hairxalgiiji şooloxo xeregtei. Tiixede, manai xytelberilegşed bolbol xydelmeridexi xytelberilxii bolьşeviig habagşajaa tekyyşçe xeregyydte aldaxaa bolixo, nygөө talahaa, „zizexen" geze nerlegdedeg asuudalnuudiiji orxixoo bolixo baina, eeneniiji martalga xadaa jixenxidee byxii xydelmeriiin amzaltanuudiiji şangaxan soxidog baina. Bolьşeviig kriitike ba samokriitikegyigөөr, bolьşeviig xytelberilegşe baiza şadaxagyi. Zorilgonuudaa tyrgenөөr ba hainaar şiidxexe, geegdengi xynyydei biyrokratiiçeska abari ba zize-byrzyaazna ylegdelnyydiiji butasoxixo xyselhөө kriitike ba samokriitikiin garxadanь,—

(Nyxer Moolotovoi doklaadai yrgelzelel 2-doxi niuurta)

*) *Yrgelzelel. Exliijinь apreeliiin 2-oi ba 3-ai noomuudta xara.*

Byxesojuuzna Kommuniis (bolьşeviigyydei) Paartiiin XVIII sjeezd

SSSR-ei aradai azaxiin xygzeltiin gurbadaxi tabanzilei plaan

Nyxer Moolotovoi doklaadai yrgelzelel

tiixede, xysenyydei hularalga bişe, xarin ilalta tuilaxiin tulada xysenyydiiji mobilizaacalga bolxo baina. Manai azaxiin aktiivuudiiji hergeexe, tedenei xydelmerinyydiiji byxiixemzeegeerenь yrgexe xeregtei.

Manai oronoi olo millioon xynyyd xadaa uragşaa jabaxa ba ekonomiiçeska talaarşji jixe xygzeltete kapitaliis oronuudiiji oiriin sagta xysexe ba uridlaxa—SSSR-ei ekonomiiçeska gol zorilgiiji şiidxelgiiji tyrgedxexe xyseløør tyges baina. Gurbadaxi tabanzilei plaan bolbol ene zorilgiiji bogonixon bolzor soo şiidxexiin tulada, eelzeete daalgabarinuudiiji ygene. Bidenerei øøhediingøø ujalganuudta byri soznaatelьnaar xandadag bolxo byrinь, manai organizaatornuudai, manai xytelberilegşedei øørtøø ulam jixe erilte tabidag bolxo byrinь, —manai amzaltanuud byri ilalta tyges bolxo baina. (**Aplodismeentnyyd**).

IV. Azalşadai materiaalьna kylьtyyrne xemzeegei saaşanxi deeşelelei plaan

Mynøøsagai kapitaliizmiin yjede olomillioon xydelmerişedei zobozo baigaa, tere xydelmerigyidelgiin sag xadaa manai ende yni yngerøø. Manai xydøø niutaguudta Urgasagyinyyd ba Sadxalanbişe geze slyçaina bişe nerlegdedeg dereevninyyd olon baihan, tere sag yni yngerøø. Tariaaşanai, jixenxinь le bişe haa, gurban xubinь, sag yrgelze, zilhee zilde, xysed edieeldeggyi baigaa, tiigeed xuuşan stroin baixada øørlingøø materiaalьna baidalai haizaraxa baihaniiji hanaandaş oruulxa arganьgyi baigaa.Mynøø xyrter manai ende kapitaliizmiin baigaa haanь, manai orondo, kapitaliizmiin busad oronuudtal adaliaar, mynøø miil gansa millioon bişe xydelmerigyişyyd gooroduudta baixa hen, mynøø miil arbaad millioon bişe ylesxelengyyd ba guiranşad dereevninyydte baixa hen. Mynøø bidener bolbol tiime baidalhaa eseslen garaabdi, ton bajalig ba jixe xygzeltete jamarşji kapitaliis oronoi hanaza şadaxagyi, ba goorod ba dereevniiin azalşadai, urgan baigaa eriltenyydiiji ugtan xysed xemzeegeeree jabaza baigaa, aradai azana amagalan baidalai saaşanxi tiime jixe debzeltiin plaanuudiiji baiguulza bainabdi.

Gurbadugaar tabanzilei plaan bolbol **aradai xereglelgiiji nege xaxad—xojor daxin deeşelyylxe** zorilgo tabina. Eneende adalişuuş jyymiiji kapitaliis oronuudta duulaa aal? Øøriingøø aradai azana amagalan baidaliiji, jyrdøø, manai plaanai xaxadai zergeerşji xelejiildaa, deeşelyylxiiji, negeş kapitaliis oron orolsood yzegel daa. Byrzyaazna progreesseer, kapitaalai bajaliguudaar ba busadaar hairxadag, tedener xadaa iime xeregei tyløø orolsood yzeg. Ede xynyydiiji xaraa haa, intereesnei baixa hen. Zygøør, iimenyyd xynyyd xaragdadaggyijinь, taanar medenet. Kapitaalai oronuuddaxi gospoodstvologşo anginuud xadaa tiime zorimgoinoriiji tyrenegyi.

Manai plaan xadaa jyynhee byrideneb?
Xydelmerişen angihaa exilexem.

Plaan bolbol xydelmerişed ba slyyzaşçenyydei tooji 27-hoo 32 millioon xyn xyrter, tailbarilan xelexede, 5 millioon xynyydeer olon bolgoxiiji xaraalna. Xydelmerişed ba slyyzaşçenyydei, dunda zergiin zaarabotna xylehenь gurbadaxi tabanzil soo 35 proceent jixedxegdexe. Xydelmerişed ba slyyzaşçenyydei zarplaadai byxii foond 1,6 daxinhaa ylyygeer urgaxa baina. Xydelmerişed ba slyyzaşçenyydei zarim kategooriiin zarplaatanь jixeer, zarimaixi bagaar urgaxa baina. Xen hainaar xydelmerileneb, tedenei zaarabotna xylehenei jixedelgenь, dunda xemzeehee nelieed deegyyr xangagdaxa baixa. Bolьşeviigyyd bolbol zarplaadta yravniitelьneer xandaxa jabadaliiji xarşa, zizebyrzyaazna tendeence geeşe geze, xodol buruuşaadag baigaa. Bidener bolbol xydelmerişed, maasternuud, inzeneernyyd ba byxii halbarinuudai specialiistnuudai dundahaa erxim xydelmerilegşediiji azalai ynder bytøøsiin tyløø materiaalьna urmaşuulxa liiniiji eneenei urda teexihee byri posleedovatelьneer jabuulxa johotoibdi.

Tiigeed—tariaaşad tuxai.

Plaan bolbol gurbadaxi tabanzilei torşo soo kolxooznaiguudai doxooduudiiji nelieed jixedxexeer xaraalna. Xydøø azaxiiji debzyylxiin tula abtahan xemzeenyydei rezylьtaadta, azalta ydernyydeer ba xydøø azaxiin produuktnuudiiji realizaacalgahaa kolxoozniguudai abdag myngen doxooduudanь 1,7 daxinhaa ylyygeer jixedxegdexe johotoi. Tereenhee gadana, kystaarna proomeslenuudai ba busad yiledberilelgenyydhee, tariaaşadai abxa doxooduudiiji xaraada abalsaad baixada, dereevnidexi doxooduudai urgalta yşøø jixe baixa baina.

Eneenhee xaraxada, gurbadaxi tabanzilnyydei torşo soo xydelmerişed, tariaaşad ba intelligeenciin doxooduudanь nege xaxadhaa ylyygeer urgaxa baina. Tiimehee, byxii xereg xadaa ede urgaza baigaa doxooduudiiji riinog deerexi tovaarnuudai urgaltanь jamar xemzeegeer xariuusaxa bainab, egeel tereenhee bolxo baina.

Dooro xaruulagdahan xojor tabliicanuud ene asuudalda xariuu ygene.

Gurbadaxi tabanzilei plaan bolbol promiişlenne tovaarnuudaar rozniiçno tovaarooboroodoi jixedxelgiiji 72,5 proceenteer xaraalna. Ene xadaa zarim tovaarnuudaar, iimeer xaragdana:

PROMIIŞLENNE GOL TOVAARNUUDAI TALAAR RIINOÇNO FOONDNUUDAI URGALTA

TOVAARNUUDAI NERE	1937 onoixitoi zişeelxede 1942 ondo %%
Xlopçaato-bymaazna tkaaninuud	160
Xilgaahan tkaaninuud	236
Trikotaaz	182
Ojodoloi tovaarnuud	163
Eldeb gutalnuud	160
Meebelь	275

Yrgen xereglelgiin xeden ton şuxala tovaarnuudai talaar, riinoçno foondnuudai urgalta bolbol gansal azalşadai doxooduudai urgaltiin xemzeede bişe, xarin ene xemzeehee byri deeşe baina geze deere zaagdahan tabliicahaa xaragdana.

Ediee xooloi tovaarnuudaar, gurbadaxi tabanzilei plaan bolbol tovaarooboroodoi jixedxegdelgiiji 53 roceenteer xaraalna. Ediee xooloi zarim tovaarnuudaar, iimeer xaragdana:

Ediee xooloi gol tovaarnuudai talaar riinoçno foondnuudai urgalta

TOVAARNUUDAI NERENYYD	1937 onoixitoi 1942 oniiji zişeelehen %%
Krypaa	194
Makaroon	185
Miaxan	202
Şubuun	263
Kolbaasna izdeeli	203
Zagahan ba seelьdi	161
Malai tohon	173
Saaxar	149
Konseervenyyd	305
Yndegen	250
Siir	197

Ediee xooloi ton şuxala tovaarnuudai talaar, eneenei toodo, miaxan, øøxen, yndegenei talaar riinoçno foondnuudai urgaltanь promiişlenne tovaarnuudaixihaa yşøø tyrgenøør jabana geze ene tabliicahaa xaragdana. Gebeş, talxan, xileemen, dabahan, talxanai arxi g. m., iime produuktnuudiiji xereglelge xadaa, medeeze şaltagaanaar, tiime tyrgen teempeer urgaza şadaxagyi baihan deereheenь, ediee xooloi riinoçno foondnuudai urgalta byxeli deeree promiişlenne tovaarnuudai riinoçno foondnuudai urgaltada oroxodoo, zarim xedii bagaşagaar dooşoo baina. Ene xadaa yrgen maassa xereglegşedei intereesyydte xyşed zoxildoxo baihanь xen byxende eli.

Obşçeestvenne xoollolgo xadaa plaanai johoor, xojor daxin urgaxa johotoi geze yşøø nemexe uşartai baina. Eseste, kolxoozno riinog deere tovaarooboroodoi urgaltanь xojor daxinhaa jixeer xaraalagdana.

Eneentei zoxilduulagdan, gyrenei-koperatiivna rozniiçno seetiiin urgalta ba byxii xudaldaanai xeregei kylьtyyrne xemzeegei deeşelel xangagdaxa johotoi. Eneenei tulada, şine gernyydei doodo etaazanuudiiji xudaldaanai ger bolgoxo erxejee, Narkomtoorg xadaa xereglexe johotoi. Myn, xudaldaanai baazanuud ba sklaaduudai barilgiiji, xolodiilьno azaxiiji delgeryylxe, tovaarnuudiiji asaralga ba terenei şirelgiiji zybøør organizovaalxa şuxala. Tyrgen urgaza baigaa xydøø-azaxiin raioonuudta, tariaaşadiiji şuxala bolhon bairabaidalai, remoontno ba barilgiin xeregselnyydeer obsluuzivalxa tovaarnuudtai laavkanuud ba magaziinuudai seetiiiji tyrgøør delgeryylxe şuxala.

Doxoodoi urgaltiin teempeerşji, myn tovaarooboroodoi urgaltiin teempeerşji bolxodoo, dereevni bolbol goorodhoo zarimxedii urid jabaxa geze plaanaar xaraalagdana. Ene xadaa goorodoi ba xydøøgei xynzonoi azabaidalai materiaalьna ba kylьtyyrne xemzeeji ulam ulam dyteleldyylxiin tula soveed zasagaar jabuulagdadag liinide zoxildoxo baina. Ene xadaa azabaidalai byri ton doodo materiaalьna xemzeede xeden olon veekenyydei torşo soo baihan tariaaşanda manai oobşçestviin tyryy angiiin, xydelmerişen angiiin zyghøø tuhalxa jabadaliiji bejelyylxe zorilgodo xariuusaxa baina.

Eneentei xamta, goorodoi ba dereevniiin azalşadai **kylьtyyrne baidalai obsluuzivanida** gargaşalagdaxa, gyrenei gargaşanuud nelieed jixedxegdexe baina.

Sociaalьna straxovaaniiin gargaşanuud ba gegeerelde, elyyriiji xamagaalgada, olon xyygedtei exenyydte tuhalamza ygelgede, xydelmerişed ba slyyzeşçenyydei kylьtyyrne baidalai obsluuzivaniiin tula busad zyilnyydte gargaşalagdaxa, gyrenei gargaşanuud 53 milliaard tyxerig xyrter, tiime xadaa gurbadaxi tabanzil soo 1,7 daxinhaa ylyy urgalta bolxo baina. Azalşadai elyyrii xamagaalgiiji haizaruulgada sexe xabaadaxa xemzeejabuulganuudta gyrenei gargaşanuud bolbol 1937 ondo 10,3 milliaard tyxerig baihanaa, 1942 ondo, 16,5 milliaad tyxerig xyrter urgaxa baina. Gyrenei ede zøørinyydei jixedxegdelgiin sçoodoor, xynzondo bolniiçno tuhalamza haizaraxa, sanitaarna—profilaktiiçeska xemzeejabuulganuud yrgedxegdexe, xyygedei bolniicanuudai barilga ba narailagşadta tuhalamza yzyylxe xereg deeşee bolxo, azalai oxraana, xydelmerişedei amaralta ba fizkylьtyyriiji organizovaalalga haizaraxa baina. SSSR-ei gooroduudta bolniiçno koikonuudai too 30 proceent olon bolxo baina. Dereevnidexi bolniiçne koikonuudai too: RSFSR-te—35 proceent, USSR-te—43 proceent, Yzbeekske, Tadziikska, Xazaaxska, Kirgiizske respyyblikenyydte—xojor daxin şaxuu, Beloryysske, Azerbaidzaanska ba Gryziinske respyyblikenyydte—xojor daxinhaa ylyy, Armiaanska SSR-te gurbadaxinhaa ylyy, Tyrkmeenske SSR-tetaba daxinhaa ylyy olon bolxo baina. Sag yrgelziin jaaslinuudta ba xyygedei saaduudta huuriiin toonь xojordoxi tabanzilei eseste 1,8 millioon baihan aad, gurbadaxi tabanzil soo 4,0 millioon xyrter olon bolxo. Sezoonno jaaslinuudta ba xyygedei saaduudta huuriiin toonь, 5, 7 millioonhoo 13,6 millioon xyrter olon bolxo baina.

Bairiin dutamagtai temesexe zorilgoor, gooroduudta ba xydelmerişenei posioologuudta bairiin barilgiiji şangadxagdaxa. Gurbadaxi tabanzilei torşo soo 35 millioon kvadraatna meetr şine bairiin plooşçadь aşaglalgada oruulagdaxa baina. Tereenhee gadana, 10 millioon kvadraatna meetr xemzeetei individyaalьna bairiin barilga xaraalagdana. Bidener bolbol ene plaan xadaa dyyrgelteer zailaşagyi xangagdaxiijinь xinan xaraxa johotoibdi. Mossoveedei nege exilelge tuxai xelengyi yngereze bolxogyi baina. Arxiteektor Mordviinei iniciatiivaar, Moskoovsko Soveed bolbol baira barilgiin jyriin plaanhaa gaduur, 1610 kvartiiranuudtai 23 ger barixa plaan abaa. Ene barilga xadaa xydelmeriiin tyrgen meetod xereglelgeteigeer ba barilgiin standaartna materiaalnuudiiji xereglelgeteigeer jabuulagdaxa baina, eneeniiji alibyxiigøør demzexe şuxala. Moskvaagai ene oopedoi amzaltanuud xadaa busad gooroduudta abaaşagdaxa johotoi.

Gorodskoi barilgiin plaanai johoor, gooroduud ba promiişlenne ceentrnyydiiji gojo haixan bolgoxiin tula jixe xydelmeri jabuulagdaxa johotoi. 50 gooroduudta şine vodoprovooduudiiji barixa, 45 gooroduudta kanalizaaca xexe, 8 gooroduudta—trambainuudiiji bii bolgoxo geze xaraalagdana. Şine baaninuudai barilgadaxi boloşogyigøør zadagairangi xeregiiji nelieed yrgeze haizaruulxa xeregtei. Gorodskoi azaxiin gazifikaaca bolbol johotooroo uragşaa jabaxa johotoi, tiigeed oronoi glaavna gooroduud teeşe ton jixe tyliee şiredeg, yngerhen praaktikiin ylegdeliiji miinimymdenь erid oruulxa, tiin udaanь, ton xorotoi ylegdel bolxo, tereenhee ogtolon xaxasaxa.

Gurbadaxi tabanzilei plaan bolbol **kylьtyyrne baiguulaltiin** jixe programma xaraalna.

Goorodto bygedeniitiin dunda huralsaliiji bejelyylxe, dereevnide ba byxii nacionaalьna respyyblikenyydte bygedeniitiin doloonzilei huralsaliiji şiidxen tygesxexe zorilgo tabigdana. Exin ba dunda hurguulida huragşadai toonь gooroduud ba xydelmerişedei posioologuudta 8,6 millioonhoo 12, 4 millioon xyrter, xydøø niutaguudta 20,8 millioonhoo 27,7 millioon xyrter olon bolxo baina. Tiixedee, revoliyyciin urda tee Rossiido 8 millioon huragşad baihan haa, gurbadaxi tabanzilei eseste manai exin ba dunda hurguulinuudta 40 millioon ylyytei huragşad huralsaxa baina. Dunda hurguulinuudai 8—10 klaassuudiiji abaad yzøø haa, mynøø ede hurguulinuudta, xuuşan sagaixihaa 12 daxin olon huragşad huralsaza baina, xarin 1942 ondo, revoliyyciin urda teexihee 32 daxin olon huragşad huralsaxa baina. (**Aplodismeentnyyd**). Mynøø dun demgyi xyygedtei xydelmerişenei byle oroidoo ygei Deede erdem olozo baihan xyygedtei xydelmerişenei, şçiin, ba myn tariaaşanaişji bylenyyd ulam olon bolzo

Respyyblikenyyddexi exin ba dunda hurguulinuudt ragşadai too alizerge urgahiinь xaraxada, intereesne RSFSR, Ukraiinska ba Gryziinska SSR-te—25-35 pro Beloryysske, Kirgiizske ba Kazaaxska SSR-te—40-50 pro Azerbaidzaanska, Yzbeekske ba Armiaanska SSR-te—55-7 ceent, Tyrkmeenske ba Tadziikska SSR-te—90 proceent. U hurguulinuud xadaa azalşadta dostuupna bişe şaxuu baihan, tede respyyblikenyydte baidal erid xubilaa geze ner ende xaranabdi. Byxii respyyblikenyydte aradai ge lei jixe debzeltiin bolzo baixa yjede xadaa jixeer geeg nacionaalьna raioonuud bolbol hurguulinuudai debzelted gajaa jixe tuhalamza abdag baina.

Dunda hurguulinuudiiji dyyrgeze baigaa ba, olonxi nuudta, ali-negen praktiiçeska xydelmerinyydte oşodo byyd ba basagadai toogoi tuilai olon baidag deerehee, ner bolbol dunda hurguulinuudiiji dyyrgexehee urid, jire gøø praktiiçeska xydelmeridøø, jadaxadaa, zarimxedii xel abxa hen gehen asuudal garna. Ene xadaa ton asuudal geeşe, eneende Narkomproosuud, zygøør, Narkomproosuud bişe, hanalaa tabixa johotoi.

Vyyznyyd ba vtyyznyydte huragşadai kontingeent gurbadaxi tabanzil soo 650 mianga bolxo. Eneentei deede huralsalai şanariiji haizaruulxa jabadalda, eneente şaramduulan, stydeençestviiji zişeete hain yçeebnig xangaxa jabadalda glaavna anxaral xanduulagdaxa jo

Gol profeesinyydeer xydelmerişedei kaadrnuudiiji hurguulinuudta, traktoriistnuudai, şoofernuudai kyyrse ba busadta—beledxelge bolbol tereşelen urgaza yrgel baina. Ene beledxelge bolbol gurbadaxi tabanzil soo, speciaalьnostьnuudai 8 millioonhoo deeşe kvalificiiro xydelmerişediiji ygexe johotoi jym.

Dunda erdemtei specialiistnuudai too xadaa tab eseste 90 proceenteer olon bolxo baina. Xysed deede tei specialiistnuudai too bolbol 750 miangahaa, 1.290 xyrter olon bolxo, tailbarilan xelebel, 72 proceenteer baina.

Niite teaatrnuud ba kiino-teaatrnuud, klyybyyd, bib kenyyd, unşalgiin baişanguud, kylьtyyriin gernyydei niite urgaza baina. Raadiofikaaca ba kiinofikaaca, ilangajaa voi kinoo bolbol jixe politiiçeske udxaşanartai, ugaa jixe tyyrne xereg boloo.

Nauuçna yçrezdeeninyydei seetь urgana. Gurbada banzil soo, tyryy soveed nauukada tusgaar zoxid argab nuud neegdene. Hyylei zilnyydte, manaida byxeli kylь revoliyyce boloo geze bide demii xelene bişebdi. Bodo ree, intelligeenciin ton olontoonoi kaadrnuud bii bolgo ene xadaa hajaşag le tiime jixeer dutadag baigaa hen.

Manaida xeden zuugaad miangaad predprijaa ba yçrezdeeninyyd, tereenhee gadana 240 miangan ko zuud bii. Ede byxii organizaacanuudta ton olontoonoi berilxii kaadrnuud xeregtei. Manai yçrezdeeninyyd, pred tinuud ba kolxoozuudai xytelberilxii kaadrnuudai too SSSR-ei Gosplaanai CYNXY-gei naçaalьnig nyxer Sa namda tabihan medeenь ene baina:

YÇREZDEENINYYD BA PREDPRIJAATINUUDAI XYT RILXII KAADRNUUDAI TOO

1937 onoi janvaarьda

1. Administratiivna yçrezdeeninyydei elyyriiji xamagaalgiin ba kylьtyyriin yçrezdeeninyydei xytelberilegşed — 450 mian.
2. Gosprompredprijaatinuudai, ceexnyydei ba tahaguudai direektornyyd, xytelberilegşed ba tedenei orologşonor — 350 mian.
3. Kolxoozuudai tyryylegşener ba tyryylegşiin orologşonor, kolxoozuudai tovaarna feermenyydiiji daagşad — 582 mian.
4. MTS-uudai, sovxoozuudai direektornyyd, sovxoozuudai feermenyydiiji daagşad — 19 mian.
5. Promkoperatiivna organizaacanuudai xytelberilegşed — 40 mian.
6. Magaziinuudai direektornyyd ba erxilegşener — 250 mian.
7. Stoloovonuud ba obşçeestvenne xooloi busad predprijaatinuudai direektornyyd ba erxilegşener — 60 —"—"

Xamta 1.751 mian.

Iime uşarhaa, manai oron dotor xytelberilxii kaadr too xadaa 1.750 miangahaa ysøøn bişe geze toolxodo baina. Faktiiçeska nelieed olon baixa, jyyb gexede, m nuud, brigaadanuudai xytelberilegşed, zvenoonuudiiji d ba busadiiji xytelberilxii kaadrnuudta xelseengyi oruulx regtei, teed ede xadaa zaagdahan toonuud soo oruula gyi. Ene ciifre 1.750 mianga —ede xadaa manai oron de ba dunda le xytelberilxii sostaav myn geze xelebe baina.

Mynøø soveed intelligeenciin kaadrnuudiiji by xaragtii. SSSR-ei Gosplaanai CYNXY-gei medeenei edenei sostaav iime baina:

1937 ONOI JANVAARЬDA ŞOVEED INTELLJGEEN SOSTAAV

(speciaalьnostьnuudaar).

1. Predprijaatinuudai, yçrezdeeninyydei, ceexnyyde xoozuudai, kolxoozuudai ba busadai xytelberilegşed — mian. xyn.
2. Inzeneernyyd ba arxiteektornyyd (predprijaatinu ceexnyydei xytelberilegşedgyigøør)—250 mian. xyn.
3. Dunda texniiçeske personaal (teexnigyyd, proraa lesniiçyyd, t. z. staancanuudai naçaalьniguud ba bus 810 mian. xyn.
4. Agronoomuud—80 mian. xyn.
5. Agrotexniiçeske busad personaal (zemlemee zemleystroiitelьnyyd, agroteexnigyyd, zooteexnigyyd)—96
6. Nauukiin xydelmerilegşed (profeessornyyd, vyyzn hurgagşanar ba busad). — 80 mian. xyn.
7. Bagşanar—969 mian. xyn.
8. Kylьtyyrne—gegeerelei xydelmerilegşed (zurnaliis biblioteekarьnyyd, klyybyydei erxilegşener ba busad)—297
9. Iskyysstviin xydelmerilegşed—159 mian. xyn.
10. Vraaçuud—132 mian. xyn.
11. Mediciinske dunda personaal (feelьdşernyyd, şeerkenyyd, medsestraanuud)—382 mian. xyn.

(Nyxer Moolotovoi doklaadai yrgelzelelenь niuurta)

Byxesojuuzna Kommuniis (bolьşeviigyydei) Paartiin XVIII sjeezd

SSSR-ei aradai azaxiin xygzeltiin gurbadaxi tabanzilei plaan

Nyxer Moolotovoi doklaadai yrgelzelel

12. Ekonomiistnuud, statiistigyyd—822 mian. xyn.
13. Byxgaalternyyd, sçetovooduud—1.617 mian. xyn.
14. Sydeebne-prokuroorsko xydelmerilegşed (sydьjaanuud, rokuroornuud, myrdegşed ba busad)—46 mian. xyn.
15. Vyyznyydei stydeençestvo—550 mian. xyn.
16. Intelligeenciin busad gryyppenyyd (vojeenne intellieenciiji oruulalsaad)—1.550 mian. xyn.

Xamta: 9.591 mian xyn.

Manai intelligeenciin kaadrnuud xadaa soliidno too—9,6 illioon xynyyd baihiijinь, taanar xaranat. Xerbee, manai edprijaatinuuddaxi kvalificiirovanne olon xydelmerişed bol dunda erdemtei bolood baihiijinь xaraadaa abaahaa, 9,6 illioon ciifriiji bidener bolbol nelieed deeşelyylxe uşartai lxobdi. Zygөөr, 9,6 millioon intelligeentnyyd ba manai soed gyrenei tedende dyte baihan xydelmerilegşedei gryyp,—ene xadaa etigyylen oilguulxaar ciifre myn. Manai inteleenciin bylenerei çleengyydiiji toololsoo haa, intelligeence bol SSSR-ei xynzonoi 13—14 proceentenь şaxuu bolno. anga aplodismeentnyyd). Oiriin sagta bidenei tuilaxiiji xyhenei johoor, intelligeenciin kylьtyyrne-texniiçeske xemzee kommuniis soznaatelьnostiinь deeşelxede, egeel tiixede, dener bolbol өөhediigөө ilangajaa xaruulxa baina.

SSSR bolbol xuuşanai, revoliyyciin urda teexi Rossiihoo mar xolo oşoob—tereniiji taaxanь berxetei bişe. Bi negen zişee xaruulxam. 1913 ondo ba 1937 ondo Kyyrske gyernide baihan intelligeenciin too ba sostaav tuşaa zarimedii medeenyyd ene baina—urdanь baihan Kyyrske gybeerhee mynөөnei Kyyrske ooblastь xadaa xemzeeneigee talaar, ga ilgaatai jym.

1913 ondo Kyyrske gybeernidexi exin ba dunda hurguuudai bagşanar 3 mianga baigaa, tiin 1937 ondo Kyyrske oblastьdo—bagşanar 24 mianga; vraaçuud 274 baigaa, myө—941; mediciinske dunda personaal—feelьdşernyyd ba yşeerkenyyd 636 baigaa, tiin mynөө—2.357; 70 agronooud baihan aad, mynөө—2.279 boloo. Gexetei xamta, şazansytyylelgiin alba jabuulagşad 3.189 baihan aad, mynөө—bolbo. Ene talaar, ton jixeer xorolto boloo. (Bygediin enieeden) gөө talahaa, mynөөnei Kyyrske ooblastьdo olon intelligeenbolbol partiiina, soveed, profsojuuzna organizaacanuudta delmeriine, ede xadaa urdanь baigaagyi hen. Ede faaktnuud bol kommintaarinuudiiji xereglenegyi.

Bidener bolbol ede faaktnuudai zişee deere, kylьtyyrne guulaltiin talaar, gurbadaxi tabanzilei plaaniiji xaraza yzexe otoibdi. Ene plaan xadaa nege gol zorilgotoi gebel—xylmerişen **angiiin kylьtyyrne-texniiçeske xemzeeji inzeerne-texniiçeske azalai xydelmerilegşedei xemzeede xyrygelgiin** istoriiçeska xeregte uragşaa tomo alxamiiji bejexe. Ene xeregei udxaşanariiji tododxoxiin tula, staxaavcuudai sjeezd deere nyxer Staalinai xelehiiji taanarta halhuub. Nyxer Staalin xelee hen:

„Xydelmerişen angiiin kylьtyyrne-texniiçeske xemzeeji inzeneerne-texniiçeske azalai xydelmerilegşedei xemzeede xyrter deeşelyylhenei baaza deere le, uxaanai azal ba fiziiçeske azalai xoorondoxi protivopolooznostiiiji ygei xelgiiji tulaza şadagdaxa baina. Iime debzelte xadaa bejelyylegdeşegyi geze hanaxa boloo haa, enieedtei baixa belei. Oronoi yiledberiiin xysen xadaa kapitaliizmiin genzehee syleelegdenxei, azal xadaa eksploataaciin darlaltahaa syleelegdenxei, zasagiiji xydelmerişen angiiin bariza baihan ba xydelmerişen angiiin zaluu yje xadaa өөrtөө xysed texniiçeske erdem xangaxiin byxii argabaidaltai baihan, soveed stroin ysloovinuudta ene bolbol byrin bejelyylegdexe baina. Xydelmerişen angiiin iime le kylьtyyrne-texniiçeske debzelte xadaa uxaanai azal ba fiziiçeske azalai xoorondoxi protivopolooznostiiin yndehe huuriiiji handargan halgaza şadaxa gehende, socialiizmhaa kommuniizmda şilzen orolgiiji exilxiin tula suxala baihan, azalai ynder byteesiiji ba xereglelgiin predmeedyydei tuilai elbeg bololgiiji xangaza şadaxa gehende, hezeg tyrexe jamarşji barimtanuud ygei baina.

Eneentei xolbogdon, staxaanovska xydeleen bolbol manai oronoi xydelmerişen angiiin imagta iime kylьtyyrne-texniiçeske debzeltiin tyryyşiin exi, zygөөr le yşөө hulaxan bolboş, tiibe jaabaş exi tataza baihan talaaraa gaixamşag baina".

Ene gigaant jixe zorilgiiji, uxaanai azal ba fiziiçeske i xoorondoxi protivopolooznostiiiji ygeixelgiin zorilgiiji yylxiin tula nege gy, ali xojor tabanzilnyyd baga baihanь eze baina. Ene zorilgiin xysed şiidxelge bolbol xeden zilnyydiiji erixe baina, zygөөr bidener xadaa ene zamaar ltataigaar jabanabdi. Gurbadaxi tabanzilei plaan xadaa aguujixe zorilgiiji şiidxelgede, bideneriiji yşөө nege şata enь yrgexe baina.

Gurbadaxi tabanzileer xaraalagdahan, azalşadai matena-kylьtyyrne xemzeeji, SSSR-ei aradai urgaza baigaa anziin xereglelgenyydiiji xangalsan, saaşadanь tyrgөөr yylgiin zorilgo bolbol şine epooxodo, socialiizmhaa muniizmda şata damzan orolgiin epooxodo taaran zoxo jym, ene epooxodo SSSR xadaa orood baina.

Byrzyaazna stroin apologeedyyd xadaa enieedteigeer ba uraar xaragdaxa baina. Socialiizm bolbol guiranşalga ba elgiiji asarna geheniiji, socialiizm—kylьtyyrne xynyyd'e olno bişe xereg myn, xarin gansal vaarvarnuudai xereg iiji barimtalga bolgon oboo ongi saarhan bişegdee. muniizm bolbol ygeitei ba kylьtyyregyi baidalda yravniinostiiji asarana geze, myn kommuniizm—ene xadaa mygai kapitaliis oobşçestvohoo jixexen alxam gedergee oşobadal myn geze, kommuniizm tuşaa xudal xuurmag yydiiji taraaxiin tula, mynөө boltor hyreg jixenyyd kniiyd xeblegden gargagdana ba xeden millioon toonn gane saarhan gargaşalagdana. Byrzyaazna bişegşedei ede de toliiur baasninuudanь, Soveed Sojuuzai urgaltaar butaloo. Byrzyazii ba terenei byxii buzar xylehenşed—byxii ede iistnuud, faşiistnuud, menьşeviigyyd ba eseernyyd bolbol ytexegyi xeregte ynetei sentei saarhiiji demii gargaşalna. adaa bodoto kylьtyyrede ton şuxala baihan, ynetei zeeri—iiji prestyypneer, aradta gynzegii esergyygeer yrihen jaa ab adali bolno. Mynөө, manai orondo azalai enxe lan baidalai debzeltiin ba azalşadai kylьtyyrne urgaltiin te bejelyylegdehen bygediin hyyleer, mynөө, byxii toud ba produuktnuudiiji yiledberilgiin gigaant jixe şine i xaraalagdaza ba SSSR-te ynexөөr tuilai elbeg bololbaiguulgiin yrgen perspektiivyydei neegdeed baixadanь,—diingөө ploosçadьnuud deere literatuuriin ba nauukiin guudai kniigenyydiiji galdaza, ede kniizne tyydegei xara i өөriingөө uurag tarxida şingeehen, tede xynyyd gy, ymexiren halaza baigaa kapitaliizmiiji çeestne zebsegeer bolxo gehende etigexee bolişohon, gansal tede xynyyd ol Soveed Sojuuz tuşaa ede byxii xudal xuurmag ygenyytaraalgada saarha ba azaliiji gargaxa baina.

Ede bygede faaktnuudhaa viivodyydenь bidende eli todo

Manai soveed stroi bolbol azalşadai materiaalьna ba kylьtyyrne xemzeenei saaşadaa tyrgөөr urgaxiinь tula, tovaarnuud ba produuktnuudai tuilai elbeg bololgiiji baiguulxiin ba azalşadai tyrgөөr urgaza baigaa eriltenyydiiji xangaxiin tula byxii argabaidalnuudiiji baiguulhan ba mynөө, xereg xadaa xydelmerişed, tariaaşad, intelligeenciin kommuniis soznaatelьnostiiin urgaltada le baina geze, bidener haitar medenebdi. Kommuniis xymyyzyylgiin, ene ygiin yrgen udxada abxada, azalşadai byxii maassiiji ba byxii soveed intelligeenciiji xanduulhan, kommuniis xymyyzyylgiin amzaltahaa,—xamagai tyryyn, eneenei talaar manai amzaltanuudhaa, byxii busad zorilgonuudiiji şiidxelge duldiidaxa baina.

V. Gurbadaxi tabanzilei udxaşanar

Gurbadaxi tabanzil bolbol negedexi ba xojordoxi tabanzilnyydhee onso ilgaatai baina. Tiixe yjede, socialiis oobşçestviin yndehe huuriiiji baiguulgiin zorilgonuud tuşaa xelegdedeg baigaa,—mynөө socialiis oobşçestvo xadaa gol tyleb baiguulagdaad baina. Soveed Sojuuz bolbol şine polosaada, angigyi socialiis oovşçestvo baiguulgiiji tygesxelgiin ba socialiizmhaa kommuniizmda şatadamzan orolgiin polosaada orood baina. Urdiin yjenyydhee glaavna ilgaanь eneende baina.

Şine polosaa—şine ujalganuud, şine berxeşeelnyyd myn. Xedii bagaxanşji haa, өөriin berxeşeelgyi xeregei ygei baihanь medeeze. Manai oronoi xysenei aguujixe urgaltadaşji өөriinь berxeşeelnyyd bii. Manai baidalda xadaa, imagta dotoodiin 'gurimai asuudalnuudhaa gadana, myn daisan xarşa imperialiis xyrieelelgiin baihan deerehee gardag, tiimenyyd asuudalnuud tuşaa xelexe xeregtei bologdono. Gebeş, manai oronoi azalşadai şaraiji xaragtii, tiixedee, taanar xadaa azalşad bolbol socialiizmhaa kommuniizmda şatadamzan orolgiin sloozno ba berxetei zorilgiin tylөө orolsozo baihan, mynөөneixidөөl adali, tiime zoltoi zargaltai xezeeşji baigaagyijinь xaraxat. (**Aplodismeentnyyd**). Eneeniiji gansal uşaraar tailbarilza bolxo gebel: tedener bolbol ilaxabdi geze medene, tedener bolbol өөhediingөө ilaltada xelberişegyi etigene!

SSSR-ei azalşad bolbol eelzeende egeel jyyn bainab, tus momeentiin gol zorilgonь jamar be geze medene. Ene zorilgo iimeer tabigdanxai: kapitaliizmtai, ekonomiiçeske talaaraa jixe xygzeltete Jevroopiin kapitaliis oronuudtai ba Ameerikiin Xolbooto Ştaaduudtai ekonomiiçeska sorevnovaaniiiji byxii liinieeree exilxe. Ene xadaa tyryy kapitaliis oronuudiiji ekonomiiçeska xyseze urdanь garxiin tula temeseliiji jabuulalga bolno.

Taanar bolbol xyseze yridiөөgyi aad, sorevnovaanida orolsozo bainat geze, bidende xelxedee bolxo. Gebeş, ene xadaa bideniiji tybegşeelgenegyi. Ton şuxala promiişlenne produuktnuud, zişeelen xelebel, şirem ba elektroeneergi xadaa Ameerikiin Xolbooto Ştaaduud ba Germaanihaa, SSSR-te aradzonoi dyyşede bagaar yiledberilegdedeg baihanь ynen baina. Gebeşji, nygөө talahaa, manai promiişlennostiiin texniiçeske xemzeenь Jevroopiin jamarşji oronoixihoo, deeşee baihanь arsaşagyi baina, tiin xydөө azaxii tuşaa xelelteşgyi baina—manai xydөө azaxiin texniiçeske xemzeenь Ameerikiinxihaa dooşo bişe baina. Manaida tyges xysete, elyyr bexi ba ebderşegyi jediinstviin, zaluu soveed gyren xysed byxezehen baina, ene xadaa egeel glaavnanь bolno. (**Aplodismeentnyydei orjolol**). Iimeheel, bidener bolbol—ulasxoorondiin ekonomiiçeska sorevnovaaniiin areene deere zaluu, zygөөr byxezehen soveed xysende zam ygexөөr boloo geze bodonobdi. (**Aplodismeentnyyd**).

Ene xadaa zanalta bişe ba iime miirne sorevnovaani xadaa xendeşji gem xyrgexөөr jabaxagyi baihanь elite baina. Gebeş, ene xadaa jynşjihaa, xysiiji jixe masştaabta turşalga tuxai asuudal bolno.

Bideneriiji sorevnovaanida xenşji urinagyi geze, medexe xeregtei. (**Bygediin enieeden, aplodismeentnyyd**). Bidener bolbol delxei deere jyrdөөşji uriaalgyigөөr jirşehen bainabdi geze xeleze bolxo hen beleibdi. Gebeş, delxei deere jiree xadaa, bidener bolbol Oktiaabriiin xeregei tylөө baixiiji xysene ba baixaşjibdi. (**Aplodismeentnyyd**).

Bidende iigeze xeleze magad: „Bidener xadaa tanai sorevnovaaniiiji hanaxaar bişebdi. Tereengyigөөrşji bidenerte xexe jymen baga bişe baina". (**Bygediin enieeden, aplodismeentnyyd**). Xeleze baig le! Zoxixo uşarnuudta, bidener bolbol byrzyaazna oronuudtai sotryydniçestviiji byrin bolxotoi geze jabahan ba toolonoşjibdi. Eneenhee arsaxiiji saaşadaaşji tyxiөөrnegyibdi, xarin ene sotryydniçestviiji manai xyrşe ba byxii busad gyrenyydtei bolxo zergeerenь yrgedxexiiji ermelzexe bainabdi. Gebeş, bidener bolbol өөriingөө zamaar jabanabdi, myn kapitaliizm өөriingөө zamaar jabana. Istoori bolbol kapitaliis oronuudtai sotryydniçestvo tuxai asuudaliiji le SSSR-ei urda tabiaa bişe, myn baha ekonomiiçeska sisteemenyydei—şine ba xuuşan sisteemenyydei sorevnovaani tuxai, ekonomiiçeska talaar SSSR ba glaavna kapitaliis oronuudai sorevnovaani tuxai asuudaliiji tabihan baina.

Bidener bolbol өөhediingөө dotoodiin xysende naidaltaigaar, manai ilaltada naidaltaigaar, ene sorevnovaanida orolsonobdi. Kapitaliizmiin laagerta kartiina xadaa byri ondoo baina. Tende, xygzeltiin dotoodiin xysende naidabarinь byri yni ygei bolhon baina. Tende, delxeiji şineer xubaalga tuşaa asuudaliiji toiron şunaxairal delgeren şataza baina. Tende, zarim negeniinь—ybertөө xutagataigaar, zarimaniinь—gartaa zadataigaar, kolooninuudiiji toiron, xysetei derzaavanuudai tuhada gyrenyydii esxelgiiji toiron temesel jabuulna. Tende, negedexi imperialiis dainai hyyleer, koloniaalьna gazarnuudiiji xubaaxadaa xende jyyş ygөөgyib, kolooninuudiiji hyylei yjenyydte esxelgiin ene xubaalgada ba Jevroopodo dainai hyyleer, gazariiji xubaalgada xen deermedegdeeb, xen deermedeeb gehen ygenyyd adxaran delgerne. Tende, dainai prostoi zanaltaar xereg xadaa xizaarlagdanagyi. Jevroopiin ba Aaziiin xeden oronuudiiji bulimtaran abza baigaa imperialiis dain bolbol jabuulagdaza ba ton jixe xemzeetei bolood baina. Byxedelxein-lstoriiçeska şine dainai ajuul xadaa, ilangajaa faşiistnuud ba tedeniiji daldalagşadai zyghөө ulam jixedeze baina.

Gebeş, manai xynyyd bolbol iime janziin xereg tuşaa өөriingөө hanaltai baiza şadaxa baina. Manai xynyyd bolbol egeel tyryyşeer, өөhediingөө oopedhoo, kolooninuudiiji bulimtarangyigөөr ba gadaada talahaa xen-negenei tuhalamzagyigөөr, imagta le oronoi dotoodiin xysenei urgaltiin yndehe huuri deere, Soveed Sojuuzai araduud xadaa azaxiin urgaltiin zorilgonuudiiji şiidxeze ba debzeltiin zamaar ulam byri uragşaa jabaza baihanhaa xaraza yzexe baina. Manai orondo, aradai azaxiin debzeltiin, nege aradanь nygөөde aradtaa xyserxelgegyigөөr, xarin olon araduudai өөhediingөө niitexereg deeree ebte xydelmeride nacionaalьna kylьtyyriin halbaraltiin zam oldoo. Tiin, manaida byxii respyyblikenyyd xadaa promiişlenne ba xydөө azaxiingaa talaar, bygedөөrөө adali bişe xygzeltetei baina. Zarimaniinь nege talaaraa jixe xygzeltetei, nygөөdenь—nygөө talaaraa xygzeltetei. Gebeş, byxii olonacionaalьna Soveed Sojuuzai xydelmerişed ba tariaaşadai xysiiji negedxexiin, byxii araduudai xysiiji negen byxeli bolgon negedxexiin, nege aradainь nygөөdedөө tuhalamziijinь zahan tabixa ba xeregiiji nege niite zorilgoor jabuulxiin gaixamşag argiiji oloobdi. Zişeenь, Zaapad teeşe xandaza, manai xynyyd bolbol iigeze xeleze şadaxa hen: „Ene muu bişe oopediiji taanarşji jyynde xereglexegyi beleit. Ede byxii „oosьnuud" xadaa tyryyşiin goritoişog le nyxende dairaldaxadaa gantaza bisaraad, butahyrze boloxol. Xarin, araduudai hain Sojuuz, ene xadaa jamar- negen „oosь" bişe, xarin ene—jixe xereg myn!" Ene gooloşiiji tende olonxoniinь duulaxiiji xysexegyi baina, gebeş ene xadaa, jyyş boloo haa, oilgostoi ba aradai gyn oruu xolo nebteren orood, tere bolbol xysen tyges proletaarska suuriaagaar negete bidendee busaza jirexe baina.

„Xysexe ba urdanь oroxo" gehen zorilgiiji şiidxelgede, bidener jamar jyymende tulgalxiiji xysene biibdi? Eneende prostoi xariuu ygeze bolxo. Plaanda ba xamagai tyryyn, gurbadaxi tabanzilde tulgalxa bainabdi. Zygөөr ene xadaa baga geeşe. Manaida aradai moraalьna ba politiiçeske jediinstvo bii, manaida Soveed Sojuuzai araduudai aguujixe ebte xani barisaan bii,—plaanuud xadaa byxii aradai azalda, byxii manai xydelmeride duraxyselei jediinstviiji ba zorilgiin jediinstviiji bidende ygene. Egeel iime deerehee, manai plaan, manai bolьşeviig plaan, manai Staalinska plaan—ene xadaa aguujixe xysen myn. (**Aplodismeentnyyd**). Plaanai johoor xydelmerilelge xadaa—jyy xexe, jamar zorilgoor xexe xeregteib geze medexe jabadal bolno. Manai orondo plaanuud xadaa organizovaalagşiin holişogyi xysen boloo. Iimehee, abtahan plaaniiji dyyrgelge—SSSR-ei azalşadai aldar soliin xereg boloo.

Negedexi ba xojordoxi tabanzilnyydei gaixamşag amzaltanuudai aşaar „plaan" bolbol ulasxoorondiin populiaarnostьtoi bolhon ba kapitaliis oronuudta өөhediingөө azaxiin plaanuud tuşaa sonosxoxo ba şuujalgiin baga bişe xyse gargagdahan baigaa. Zişeelxede, Germaanska faşiistnuudai xojor domoraşçoonno „Dyrbenzil" tuşaa tedenei şuujaldaan jyyntei senteib! Zarim demogooguud bolbol tende gospoodstvolzo baihan kapitaliis azaxiin anaarxiiiji zailuulhan ba plaanai johoor xydelmeriөө jabuulza baihan jyme şingieer xaruuldag boloo. Gebeş, negedexişji ba xojordoxişji dyrbenzilnyydei jamarşji plaanuudii tunxaglaxiiji tedener şiideegyi baina. Teed, edenь baigaaşjigyi. Tedenei ede „dyrbenzilnyydte" baihan byxii jyymen xadaa, şine dainiiji beledxexiin tula resyyrsnyydiiji sugluulgiin zarim negen xemzeejabuulganuudta baigaa. Tedenei „dyrbenzilei" xereg deere bejelyylegdelgenь, terenei udxanь xadaa kapitaalai gospoodstviiji demzexiin tula, ilangajaa nege „raasiiji", faşiistnuudai zyrxende ton dytexen finaansova kapitaalai „raasiiji" byxezyylxiin tula, xydelmerişed ba byxii azalşa maassiiji zutaraar eksploataacalgiin gurimiiji togtoolgo baihan baina. Tiixede, faşiis „dyrbenzilei" baixada, azalşadai „raasa" bolbol ton muugaar azahuuna. Faşiis dyrbenzilnyyd bolbol xynde xyşer baidal bolon, şine kabalaa bolon xydelmerişedte buuba. Faabrikanuud ba zavooduudta baalaltiin azal baiguulagdahan, xydelmeriin yder 10-12 çaas xyrter deeşe jixedxegdehen ba zarplaatiiji deeşelyylge xorigdohon ba tovaarnuudai sengei urgalta zogsoogdoogyi baina. Gospodaa faşiistnuud bolbol azalşadai busadşji sloinuudiiji amar yleegeegyi: olon miangan tariaaşadai azaxiinuud bolbol eldeb yrinyydiiji tylөөgyi baihan deerehee xudaldagdahan, xeden zuu miangan remeeslennigyyd, zize naimaaşad ba busad handargagdahan baina. Faşiis „dyrbenzilnyyd" xadaa xereg deeree iimeer xaragdaxa baina.

Ede bygediin baihaar baitar, bidener bolbol faşiistnuud xadaa azaxiin plaanai ideijinь diskreditiirovelze şadaxagyi geze, xatuugaar naidanabdi. Manai aldarta Staalinska tabanzilnyydei ilaltanuud bolbol SSSR-ei predeelhee byri saaguur, xeden olon millioon xydelmerişed ba azalşadai zyrxende nebterexe ba kabaalьna faşiis dyrbenziltei baixiin bişe, xarin өөriin bolьşeviig tabanziltei baixiin dura xysel tedende tyren degzexe baina. (**Nerjeme, yni udaan aplodismeentnyyd**).

Kapitaliizm, terenei toodo faşiis kapitaliizm bolbol manai plaanova azaxiida, tereentei adali sentei jamar-negen jymiiji esergyy tabixa şadalgyi baina. Kapitaliizm, terenei çaastna ymse, terenei toodo faşiis dyrsede orohon kapitaliizm bolbol azaxiin plaaniiji togtoolgodo, yndehe huuriaaraa zoxildoxogyi. Iimehee, aradai azaxiin plaan xadaa өөriingөө gaixamşag xysiiji xaruulaad baixadanь, tereniiji toormozololgodo, ene yjiin reakcioonno yzegdelnyydte, istooriiin ylegdelnyydte kapitaliizm xysed orohon baina.

SSSR-ei plaanova, socialiis azaxiin iimenyyd amzaltanuudta, iimenyyd faaktnuudta esergyygeer jy tabixabşi. Negedexi tabanzil baigaa. Tere xadaa dyrben zilei torşo soo promiişlenne produukciiji xojor daxin jixe bolgohon, 202 proceentiiji ygehen baina. Xojordoxi tabanzil jiree. Promiişlenne produukciiji yşөө 2,1 daxin jixedxexe geze xaraalbaş, xereg deeree xojordoxi tabanzil bolbol promiişlenne produukciiji 2,2 daxin, todoor xelebel, 221 proceent jixedxehen baina. Tiin şine, gurbadaxi tabanzil ene baina. Bidener bolbol myn tereşelen, tabanzilei torşo soo promiişlenne produukciiji 2 daxin, todoor xelebel, 1,9 daxin jixedxexe geze xaraalaabdi. Ene xadaa bolьşeviigyydei nereldeg, egeel tere—kommuniizmiin ilalta tyges xysen geeşe. (**Nerjeme, yni udaan aplodismeentnyyd**). Kommuniizmda etigedeggyi tedende, bidener bolbol nege bagaxan teseze yzegtii, tiigeed, istoori xadaa, byxiidenь nege niite kyyçede sugluulagdanxaigaar abtahan, byxii iimenyyd bagaetigeltenei tuşaa hyylşiingee ygiiji xelexe geze xeleze şadaxabdi. (**Enieeden, aplodismeentnyyd**).

Kapitaliizmiin oronuudtai jabuulxa, manai miirne ekonomiiçeska sorevnovaaniiin mynөө delgereze baigaa, tere gadaadiin orşom baidaliiji xarakterizovaalxiin tula, ede bygede tuxai xelexe xeregtei bolno.

Tereşelen eneenhee xaragdaxanь xadaa, ene ekonomiiçeska sorevnovaani bolbol xojor obşçeestvenne sisteemenyydei—kapitaliizm ba kommuniizmiin deede tiipiin sorevnovaani, istoriiçeska sorevnovaani bolxo baina.

Kapitaliizm bolbol materiaalьna ba kylьtyyrne baga bişe ceennostiiji sugluulaa, gebeş tere xadaa eneenee өөriingөөşji intereeste xeregleze şadaxagyi baina. Kapitaliizm bolbol ton olon uşarnuudtaa, nauukiin, iskyysstviin, kylьtyyriin progreessiiji untaraagşa bolşohon baina. Ene xadaa bodoto deereel tiime baina, tiixe byrinь kapitaliizmda muu bolno. Mynөө, kapitaliizmiin nasleedstviiji edlen xereglexe xynyyd bii boloo. Kommuniizm bolbol kapitaliizmaar bii bolgogdohon jyymenhee ba azaxiin, materiaalьna baidalai ba kylьtyyriin talaar kapitaliizmiin erxim ba olontoonoi tuilaltanuudhaa urgana. Kommuniizm bolbol ede ceennostьnyyd ba tuilaltanuudiiji өөriinxiөөrөө bolbosoruulna,—zygөөr, oobşçestviin verxyyşkiin intereeste bişe, xarin aradai ba xyntyreltenei intereeste bolbosoruulna. Xysөө gamnangyigөөr, kylьtyyrne nasleedstviiji şinzelen yzexe xeregtei. Tereniiji serьjooznoor ba gynzegiigөөr medexe xeregtei. Kapitaliizm ba terenei urda teexi xyn tyrelte-

(*Nyxer Moolotovoi doklaadai tygesxelenь 4-dexi niuurta*)

Nyxer Moolotovoi doklaadai tygesxel

nei istoori jyy ygeeb, tede byxiiji xereglexe ba xeden olon veekenyydei torşodo xynyydei azalaar bii bolgogdohon, kirpiiçnyydhee şine zdaani—aradai azabaidalda taaramzatai, uuzam, gerel ba naraar dyyren zdaani baiguulxa. **(Byxii zaalai şuujama a p l o d i s m e e n t n y y d).** Kommuniizmiin ene aguujixe zdaani baiguulxiin tula, ene xeregte ton jixe şine eneergi, aradai olon şadabarinuudiiji, jixe azal ba geroiizmiiji, ton jixe şin zorigiiji, iniciatiiva ba entyziaazmiiji xanduulan oruulxa xeregtei. Soveed Sojuuz—ene xadaa tereende exiiji xaişan geze tabihanai zişee myn! Ene aldarta xeregte bolьşeviig xysiiji manai paarti, Leenin—Staalinai paarti ygene. **(Yni udaan, şuujama aplodismeentnyyd).** Ene sjeezd deere nyxer Staalinai xehen doklaad jyyn tuşaa xeleneb? Manai xeregte bolьşeviig dyyşiiji manai Staalinai azal, hanal bodol, ygenь ygene gehen tuşaa xelene! **(Aplodismeentnyydei orjolol, nyxer Staalinai xyndelelde amarşalgiin abiaanuud).**

Manai intelligeencede, ene istoriiçeska xeregte imagta le xariuusalgatai huuri xabaaduulan tabigdahan baina. Kylьtyyriin xynyyd, teexnike ba nauukiin xynyyd, şine ba xuuşanai intelligeence, manai stydeençestvo ba zaluuşuudaar nemegdedeg kvalificiirovanna xydelmeriş dei kaadrnuud—ede xadaa şine aguujixenyyd zorilgonuudiiji dyyrgexiinь tula, eelzeende tabigdahan ekonomiiçeska gol zorilgiiji bejelyylxiinь tula, gurbadaxi tabanzilei plaaniiji ilaltataigaar gyisedxexiinь tula, soveed aradta xeregtei baina. Xydelmerişedei ba tariaaşadai azaliiji organizovaalalgiin tedenei şadabarihaa, teexnikiiji xereglexiin ba azalai bytəəsiiji byxii xemzeegeer deeşelyylxiin xeregte əəhediingəə nauuçna znaaniiji oruulalgiinь tedenei şadabarihaa, manai xeregei amzalta, busad oronuudtai SSSR-ei delgeryylze baigaa sorevnovaaniiin amzalta ba kapitaliizmtai, kommuniizmiin istoriiçeska sorevnovaaniiin amzalta duldiidaxa baina. Tedenei tvoorçesko xydelmeri xadaa tedener bolbol oovşçestvo ba gyren tuxai mynəənei gol nauukiin ug udxadanь,—yndehe huuri deerenь SSSR-te byxii socialiis baiguulaltiin urgaza ba bexizeze baigaa,—tere marksiizm-leniniizmiin aguujixe hurgaalai ug udxadanь şatadamzan, gynzegiigəər oroxo byrinь, ulam jixe yretei bolxo ba tedenei amzaltanuudanь ulam ulam gaixamşag bolxo baina. Manai oobşçestviin ulam saaşadaa deeşelxiin ba xysed tygesəər halbarxiin tulada manaida tedii jixe nyxeselnyyd, tedii jixe arganuud baiguulagdaad baixadanь, mynəə manaida gol jyymen jyyndeb gexede, əəriingəə azalda kommuniis soznaatelьnaar xandalgada, ilangajaa, soveed intelligeenciin urgahan kaadrnuudiiji ideine xymyyzyylxe talaar manai bolьşeviig xydelmeriiin amzaltata jabadalda baina.

Xymyyzyylgiin xaraakterai zorilgonuud, azalşadai kommuniis xymyyzyylgiin zorilgonuud xadaa uragşaa debzyylegdeze baihan saganь jiree. Mynəə yjede, kommuniis xymyyzyylgiin rooliiin iime segnelte bolbol aradiiji jamar-negen genetiin uşarnuudta mobilizacioonno belen baidalda bailgaxa manai zorilgiiji—nyxer Staalinai xelehen, manai tere ujalgiiji jaabaşji bagadxanagyi. Həərge, gansal iime, manai mobilizacioonno belen baidaliiji ba susaraşagyi temeselde ba kommuniizmiin ilaltiin tyləə şinenyyd baildaanuudta manai byxii şadabariiji oilgoxo, tiime xymyyzyylgiiji kommuniis geze nerelze bolxo baina. **(Yni udaan aplodismeentnyyd).**

Xerbee **byxii** liinieeree ba **byxii** talaaraa xyntyreltenei tyryy zergede baixiiji xysee haa, tereşelen SSSR-hee **ekonomiiçeska** talaaraa by geegde,—geze busad oronuudta Soveed Sojuuzai xeleze baixa saganь tiime xolo bişe baina.

Gurbadaxi tabanzilei znaamiiiji xeden millioon xydelmerişed, xeden olon millioon azalşad əəhediingəə garta abna. Kommuniizm teeşe manai uragşaa xydeləənei generaalьna liiniiiji Leenin—Staalinai paarti, manai bolьşeviig sjeezd, manai Staalin bidende ygene! **(Ovaacada orohon, nerjeme, yni udaan aplodismeentnyyd. Bygedəərəə bodno, abiaanuud „uraa“. Nyxed Staalin ba Moolotovto amarşalgiin abiaanuud).**

Partoorggyi partiiina organizaaca

Zagarain aimagai Doodo-Xyrbiiin somon soo 1938 ondo nege territoriaalьna exin partorganizaaca baihan jym. Tiigeed, ene partorganizaaca bolbol 1939 onoi janvaariiin 25-ai yderhəə xoişo partoorggyi bolhoor, mynəə xyrter partoorgtoi bolzo şadaagyi.

Uşaranь, janvaariiin 25-da paartiiin aikoomoi instryyktor baihan Bazarai bolbol ene organizaaciin partoorgdo tomilogdood baihan Kapinoos gegşehee, partiiina xeregiinь aakt xeze tuşaan abhan baixa jym.

Teed, tus partorganizaaca xadaa xamtiin suglaa xeze Bazarai gegşiiji partoorgdo hungaa bişe, xarin Bazarai gegşe partoorg geeşeb geze aakt deeree garaa tabiaad, partiiina xeregiinь abaza oşohon baigaa.

Bazarai gegşenь mynəəş xyrter busaagyi, xarin paartiiin aikoom, Bazarai gegşiiji tus xydelmeriheenь syləəlhen baigaa.

Iigeze, partoorggyi bolohon partiiina exin organizaaca xadaa partiiina suglaagaa yngergexejəə ba jamarş xydelmeri jabuulxajaa zogsohon deereheenь, paartida oroxojoo beledxeze baihan selьsoveedei tyryylegşe nyx. Sangiitov, komsomoolьsko komiteedei sekretaarь nyx. Batuujeva, hurguuliiin bagşanar Bagaajev ba Gyryyjev gegşedei xeregiinь mynəə xyrter barigdaşahan baina.

Myn exin partorganizaacada xabaadaxa 4 kolxoozuudta partiiina xymyyzyylgiin ba agitacioonno-maassova xydelmeri ton xangaltagyi. Paartiiin istooriiiji samostojaatelьnaar şudalza baihan nyxedte konsulьtaaca jabuulxa ba tedende tuhalalsaxa jabadal geze oroidooş ygei baina.

Partiiina exin organizaaciin iime baidaltai bolşood baixadanь, paartiiin aikoom xadaa tere organizaaciingaa partiiina xeregiinь aikoomdoo xadagalzarxiood baixanь ton xaixaramzagyi ba gynzegii alduu baihaniinь xendeş eli. Xyrbiiin MTS-iin pompoliid nyxer Matveejev bolbol xazuudaa baihan kolxoozuudtaa politiiçeske-maassova xydelmeriiin xytelberi ygedeggyi baihiinь xelengyi orxixoor bişe bolno. MTS-iin pompoliiduud xadaa əəriingəə xabaadalgata kolxoozuudai kolxoozniguudai dundaxi polit. maassova xydelmeridenь praktiiçeska tuhalalsaza baixa johotoi baina.

Uşar iimiin tulada, partiiina xydelmeride anxaralaa tabidaggyi, paartiiin Zagarain aikoomoi xydelmeriiiji zoxixo gazarhaa şalga za yzexeer bolno.

N. SIBIIRSKAJAA.

Zagahabarilgiin asuudalai talaar SSSR ba Japoon xojoroi xoorondoxi soglaşeeni

PROTOKOOL

1928 onoi janvaariiin 23-da bişegdehen, 1936 onoi main 25-da, tere onoi dekaabriiin 28-da ba 1937 onoi dekaabriiin 29-de bişegdehen protokoolnuudaar tere johoor saaşadanь yrgelzelyylegdehen, Soveed Socialiis Respyyblikenyydei Sojuuz ba Japoon xojoroi xoorondoxi zagahabarilgiin Konveenciin jabuulgiin bolzoronь 1938 onoi dekaabriiin 31-de dyyrehen ba 1938 onoi dekaabriiin 31 xyrter şine konveenciin batalagdaagyi xadanь, Soveed Socialiis Respyyblikenyydei Sojuuzai praviitelьstvo ba Japoon xojor bolbol Soveed Socialiis Respyyblikenyydei Sojuuz ba Japoon xojoroi xoorondoxi zagahabarilgiin Konveence, myn adli tereende xabsaruulagdahan, 1928 onoi dekaabriiin 31-de bişegdehen byxii dokymeentnyyd xadaa 1939 onoi dekaabriiin 31 xyrter xysendəə baixa geze eneegeer zybşelegdebe, eneeniiji ynemşelxiin tulada əəhed-əəhediin praviitelьstvonuudaar gurim johooronь tyləəlegdehen doorogartabigdagşad xadaa ene protokooliiji bişebe.

Moskvaa goorodto, 1939 onoi apreeliiin 2-to, 2 ekzempliaaraar zoxioogdobo, enenь Sioovoi 14-dexi zilei, 4-dexi hariin, 2-doxi ydertenь taarana.

M. Litviinov, Ş. Toogo.

NOOTONUUDAAR ANDALDALGA

SSSR-dexi, Japoonoi onso ba polnomooçno posool gospodiin Toogodo gadaadiin xeregyydei Aradai Komissaar nyxer Litviinovoi nooto

G. Moskvaa, 1939 onoi apreeliin 2.

Gospodiin posool.

Ene yder bişegdehen, Soveed Socialiis Respyyblikenyydei Sojuuz ba Japoon xojoroi xorondoxi, zagahabarilgiin Konveenciiji xysendenь bailgaxa tuxai protokooliiji batalxa tuşaa xelseenyydte, zagahabarilgiin dursagdagşa konveencede xabsaruulagdahan protokooloi 40 uçaastoguud gehen 8-daxi statьjaajinь boliuulza, eneen tuxai 1938 onoi nojaabriiin 28-da Japoonsko praviitelьstvodo Soveed praviitelьstvaar medeesegdehen baina, 3 uçaastoguudhaanь bişiiji, tedenhee Soveed praviitelьstvo xadaa hyyleerenь arsahan baina, tailbarilan xelexede, 37 uçaastoguudiiji 1939 onoi toorguudhaa gargaxa gehen soglaşeeni bidenerei xoorondo xegdebe geze lablan xelexe zoltoi bainab.

Gosdodiin posool, Tanda minii ynder xyndelelgiin naidabariiiji daxin hergeexiin tulada, ene uşariiji xereglenem.

M. Litviinov

***

Analogiiçna nootiiji japoonsko posool g. Toogo bolbol gadaada xeregyydei Aradai Komissaar nyx. Litviinovto elьgeebe.

SSSR-dexi, Japoonoi onso ba polnomooçno posool gospodiin Toogodo gadaadiin xeregyydei Aradai Komissaar nyxer Litviinovoi nooto

Moskvaa, 1939 onoi apreeliin 2.

Gospodiin posool.

Soveed Socialiis Respyyblikenyydei Sojuuz ba Japoon xojoroi xoorondo, 1928 onoi janvaariiin 23-da bişegdehen zagahabarilgiin konveenciiji ba eneende xabsaruulagdahan, terel yder bişegdehen dokymeentnyydiiji xysendenь bailgaxa tuxai protokooliiji ene yder bişexetei daşaramduulan, doorodursagdagşa zyiliiji tanai medeende xyrgexe zoltoi bainab:

1. 1939 onoi toorgnuudta tabigdahan, zagabaharilgiin uçaastoguud bolbol ede toorgnuudaigaa rezylьtaadta japoonsko pooddannuudaar torgovaalagdaşoo haa, tedenei urdiinь ysloovinuudiiji zandanь yleegeed, 5 zilei bolzoroor tedenerte areendede tuşaagdaxa baina.

2. Soveed Socialiis Respyyblikenyydei Sojuuzai Praviitelьstvo bolbol 11, 13, 12, 14, 18, 19, 21, 22, 27, 28, 29, 30 31, 32, 33, 34, 36, 37, 39, 42 noomernuudai konseervne zavooduudiiji ba tedeende daalgagdahan 104, 105, 106, 107, 108, 109, 910, 142, 708, 743, 757, 158, 166, 767, 775, 776, 782, 829, 830, 737, 838, 839, 842, 847, 847, 848, 854, 855, 857, 858, 981, 861, 866, 867, 975, 980, 984, 886 noomernuudai, zagahabarilgiin uçaastoguudiiji japoonsko pooddannuudaar eksplo[...] taacalxa tuşaa, 1928 onoi n[...] jaabriiin 3-da batalagdah[...] tusagaar doogovornuudai j[...] buulgiiji, ede doogovornuud[...] xabaadaxa dokymeentnyyd [...] udaadaxi nemeltiin soglaşee[...] nyydteinь xamta, urdiinь y[...] loovinuudaar, 1939 onoi deka[...] riiin 31 xyrter bolzoroor da[...] hergeexiiji zybşəəne.

3. 1939 ondo, Soveed gy[...] nei promiişlenostьdo 5 millio[...] pyyd xyrter zagahan ygte[...] baina.

4. Urdanь japoonsko eks[...] loataacada baigaagyi, 833, 8[...] ba 835 noomernuudai uçaast[...] guud nemegdeze, toorgnuud[...] tabigdaxa baina.

5. Abtahan medeenyydei j[...] hoor, 35, 36, 367, 368, 369 ba 7[...] noomernuudai uçaastoguudi[...] tereşelen urdanь japoons[...] eksploataacada baihan, 372, 37[...] 805 ba 806 noomernuud[...] uçaastoguudiiji ene zilei ma[...] tiin 15-ai toorgnuudta torg[...] vaalhan, zagahabarilgiin sove[...] organizaacanuud bolbol e[...] byxii arban uçaastoguud[...] toorgnuud deere Soveed [...] ganizaacanuudaar medyyleg[...] hen sengyydeer japoonsko [...] gahanai promiişlennigyy[...] buulta xexeer belen baina.

6. Terenei areendiin bol[...] ronь 1941 ondo dyyrxe, zaga[...] nai japoonsko promiişlennig[...] dei eksploataacalgada baig[...] 445 noomeroi uçaastogai oro[...] donь, 370 noomeroi uçaast[...] terel bolzoroor, toorggyig[...] zagahanai japoonsko prom[...] lennigyydte ygtexe baina.

Tiixetei xamta, ene noo[...] 1-dexi pyynktde zaagdah[...] zagahabarilgiin uçaastogu[...] sengyyd tuxai eriltede xa[...] bolgon medeesexe zoltoib [...] xede, namaar abtahan med[...] nyydei johoor, Dalьriibe bol[...] jabaza baigaa zil soo zaag[...] han sengiiji tus tus uçaas[...] byxende 10 proceenthee y[...] deeşelyylxe hanalgyi baina[...]

Tanda minii ynder xynde[...] giin naidabariiiji daxin herg[...] xe tulada, ene uşariiji xereg[...] nem.

M. Litvii[...]

***

Japoonsko posool gospo[...] Toogo bolbol xariuu no[...] soogoo deere dursagdagşa [...] tiin udxiiji byrin dabtaad, te[...] niiji medereldee abanab [...] medeesebe.

Zagahabarilgiin soglaşeeni tuşaa

Soveed uhanuud soo, Portomyytske doogovoroi xysəər japooncuudaar abtahan, tedenerei, zagahabarixa erxenyyd bolbol 1928 onoi zagahabarilgiin Konveenceer ba 1932 onoi nemeltiin soglaşeenieer regyliirovelegdeze baihan jym. Konveenciin johoor, japooncuud xadaa əəhediingəə zagahabarilgiin uçaastoguudiiji toorgnuudhaa abdag hen. Nemeltiin soglaşeeniiin johoor, zybxen le şine uçaastoguud toorgnuudta tabigdadag baigaa, japooncuudai eksploataacada baihan xuuşan uçaastoguud bolbol areendne doogovornuudai yndehəər le tedenerte avtomatiiçeska tuşaagdadag baigaa. Konveenciin, tereşelen nemeltiin soglaşeeniiin bolzoronь 1936 onoi dekaabrьda dyyree. Terenei gaduur, Konveence bolbol şine Konveenciiji batalxadaa, əəhediingəə zagahanai promiişlennigyydte ylemze yrgen erxenyydiiji abxaar, bodohon, japoonsko praviitelьstvaar denonsiirovelegdehen baigaa.

Antikominteernovske paaktiin daldalalga doro Germaanitai, sojuuz batalhan jabadaldanь ylemze elieer xaragdahan, japoonsko poliitikiin erid antisoveed kyyrsiin medegdehen deereheenь, zagahabarilgiin şine konveenciiji udaan bolzoroor batalxa tuxai 1936 ondo exilegdehen xelseenyyd bolbol rezylьtaaduudiiji ygəəgyi, tiime bolxolooronь, 1928 onoi Konveence, nemeltiin soglaşeenitei xamtadaa 1 zileer, tailbarilan xelexede, 1937 on soo, hyyldenь yşəə nege zileer, tailbarilan xelexede 1938 on soo xoişoluulagdahan baigaa.

Şine Konveenciiji batalxa talaar xelseenyyd tuxai 1938 onoi nojaabrьda Japoonhoo orohon duradxaldanь, soveed praviitelьstvo bolbol Xitadai Zyyn tymer zamai talaar Mançzy googoi tyleberinyydiiji garantiirovalxa tuxai əərtəə abhan ujalganuudanь japoonsko praviitelьstvaar dyyrgegdeheneinь le hyyleer, tiimenyyd xelseenyydte oroxiiji zybşəəne geze xariuusahan baina. (Mançzy-goo bolbol tereenhee abtaxa johotoi hyylşiingəə vznoosiiji mynəə xyrter oruulaagyi jym). Japoonsko praviitelьstvo bolbol ene ysloviiji dyyrgexee arsahan xadanь, soveed praviitelьstvo bolbol 1 zilde zagahabarilgiin sagzuuriin le soglaşeeni xexe tuxai xelseenyydiiji exilxiiji zybşəəhen baina. Xelseenyyd xadaa dyrben hara-şaxuu jabuulagdahan baina, tereenhee gadana, gadaadiin xeregyydei Aradai Komissariaad ba Moskvaadaxi japoonsko posoolьstviin xoorondo nootonuud ba memoraandumuudaar andaldalsahan jabadalnuud baigaa.

Soveed praviitelьstvo xadaa toorgnuudai sisteemede busaxa gehen əəriingəə şiidelge tuxai anxan exilxehee xoişo medyylhen baina, tedeendenь şineşji, myn urdanь japoonsko eksploataacada baihanşji, zagahabarilgiin uçaastoguud oroxo johotoi. Tere bolbol negen te neeggdehen uçaastoguud xaagdaza bolxogyi ba toorgnuudta tabigdaxa gy, ali arendaatornuudta toorgnuudgyigəər tuşaagdaxa johotoi gehen, 8-daxi statьjaaji gargazaxiood, busad tuşaanь 1928 onoi Konveenciin yndehəər sagzuuriin soglaşeeni batalxaar belen baigaa. Eneentei daşaramduulan, tere xadaa strategiiçeska bodomzonuudaar, 40 uçaastoguudiiji, tere too sooxi 4-niinь konseervne zavooduudta daalgagdahan ba areendne doogovoronь 1941 ondo dyyrexe 1 uçaastogiiji, japoonsko eksploataacahaa gargaxa gehen əəriingəə şiidelge tuxai medyylhen baina. Hyyleerenь, soveed praviitelьstvo bolbol temdeglegdehen bodomzonuudaar 40 nei orondo miil 37 uçaastoguudiiji gargaxada bolxo geze olohon baina. Tereenhee gadana, soveed praviitelьstvo xadaa soveed gyrenei promiişlennostьdo ygtexe, zagahabarilgiiji regyliirovelelgiin xeregte, Konveenceer olgogdohon, Japoonoi xamaadalgada esergyy arsahan baina.

Japoonsko tala xadaa areendne doogovornuudainь dyyrxede, japoonsko eksploataacada baihan byxii uçaastoguudta areendne doogovornuudiiji avtomatiiçeska yrgelzelyylxiin erilte xeze, toorgnuudiiji ysed xatuugaar arsahan baina. Tere xadaa urdanь japooncuudaar abtahan byxii uçaastoguud bolbol „stabiilьna“ ba japooncuudai xereglelgede xododoo ylexe johotoi gehen, jyyndeş yndehe huurigyi teooriiji delgeryylze, tereenhee 37 uçaastoguudiiji abxa geheniiji tusxai xatuugaar arsahan baina.

Tere xadaa toorgnuudai sisteemenyydiiji abaalıaa, soveed gyrenei promiişlennostiioor eksploatiirovelegdeze baigaa byxii uçaastoguud toorgnaudta tabigdaxa hen geze tereşelen baala han baina.

Saaşadaa, japoonsko tala bolbol tyryyşeer 12 uçaastoguudiiji, hyyleerenь 24 uçaastoguudiiji gargaxiiji zybşəəgəə, gebeş, jamar ysloovitoigoor gebel, orondonь terenei şilelgeer erxibişe adli şanartai, tedii toogoi busad uçaastoguud tereende ygtehen baixa gebe. Soveed praviitelьstvo xadaa jamar negen bodomzoor, japooncuudhaa abtahan uçaastoguudai tyləə helgelgiin gy, ali kompensaaciin priincipiiji erid xatuugaar buruuşaaba.

Japoon bolbol deeredursagdagşa arsaata asuudalnuudai talaar, əəhediingəə eriltenyydiiji Portsmyytske doogovoroor yndehelhen baina, tereende zaagdahan johoor, tereen soonь japooncuudta uçaastoguudiiji tuşaaxa zuram tuxaişji, japooncuudai xereglexe erxetei baihan uçaastoguudai too tuxaişji, japoonsko uçaastoguudai „stabilizaaca“ geze nerlegdegşe tuxaişji, soveed gyrenei promiişlennostiiji xizaarlalga tuxaişji jyyş xelegdenegyi. Portsmyytske doogovor xadaa japoonsko praviitelьstvaar əərəərenь olonxi xubidaa xazagairuulagdaad baina geze, tereenhee, gadana, zaagdahan baina. Əəriingəə formaalьna poziciin hula deerehee, Japoon bolbol bolzoronь dyyrehen ba tiimehee soveed praviitelьstvodo bişe jamarşji ujalganuudiiji daalgaagyi, zagahabarilgiin konveenciin ba nemeltiin soglaşeeniiin zoxixo statьjaanuudiiji zaaza barimtalxiiji ysedəər hedehen baina. Toorgnuudai sisteemede ba stabilizaaca geze nerlegdegşiin priinciphee arsalgada Japoonoi zybşəəxe bolxodonь, soveed praviitelьstvo xadaa, əəriingəə eelzeende, tereeniiji ugtuulxa zuuraa, əəriingəə şilelgeer, 9 uçaastoguudiiji nemeze toorgnuudta tabixiiji zybşəəhen baina, japooncuud bolbol tedeneriiji torgovaalxa argatai baixa belei.

Soglaşeeni bolbol dorodursagdagşa yndehe huuri deere tailagdahan baina:

1. Japooncuud xadaa areendne doogovornuudainь dyyrehen uçaastoguudiiji, ondoogoor bişe, toorgnuudhaal abxa.

2. Strategiiçeska bodomzonuudaar, 37 uçaastoguud, tereneinь too soo xojor konseervne zavooduudai xaagdaxatai xamta, tedenerte daalgagdahan 4 uçaastoguud japoonsko eksploataacahaa gargagdaxa baina (№1 nootiiji xara).

3. Areendin bolzoronь 1941 ondo dyyrexe, ede uçaastoguudai negeniinь, areendiin terel bolzor soo, Soveed praviitelьstvaar duradxagdahan busad uçaastogaar helgegdexe baina (№2 nootiin 6-daxi pyynkt).

4. 1928 onoi Konveenciin johoor, japooncuudaar toorgnuudhaa abtahan uçaastoguudta areendne doogovornuudanь 5 zilei bolzor soo batalagdaxa baina, Soveed praviitelstvo bolbol anxan exilxehee xoişo esergyy arsaagyi hen (№ 2 nootiin 1-dexi p. xara).

5. Japooncuudaar barigdahan konseervne zavooduudai daalgagdahan, uçaastoguud bolbol, 4-jinь gargazarxiood, 1 zileer toorgnuudgyigəər tuşaagdaxa baina, Soveed praviitelьstvo xadaa myn tereşelen esergyy arsa[...] hen. (№2 nootiin 2-doxi p. x[...]

6. 1928 onoi Konveence[...] zailaza, Soveed praviitel[...] bolbol 1939 ondo 5 mill[...] pyydeer todorxoilogdohon, [...] renei promiişlennostiiin z[...] habarilgiin xemzeenyydiiji e[...] baiguulna. (№2 nootiin 3-[...] p. xara).

7. Toorgnuud bolbol 9 [...] veed uçaastoguudta ne[...] tabigdaxa baina, uşaranь, [...] tiin 15-ai toorgnuudta ja[...] cuudai xabaadaagyi deereh[...] tede uçaastoguudai 6-jinь, [...] nei gaduur, urdanь japo[...] eksploataacada baihan 4 u[...] toguudiiji zagahabarilgiin s[...] organizaacanuud torgova[...] han baina, teed, ede o[...] zaacanuud bolbol ede [...] uçaastoguudiiji japoon[...] daxin buuza ygexiiji zy[...] (№2 nootiin 4 ba 5-daxi p.[...]

8. Toorgnuud deerexi a[...] ne tyleberiiin jixeer dee[...] hee, japoonsko posooloo[...] xelegdehen deereheenь, [...] riibiin medeeseheniinь xa[...] tere bolbol areendne tyle[...] 10 proceenthee ylyy dee[...] xe hanalgyi baina. (№ 2 [...] tiiji xara).

Xelseenyydei yjede [...] xursa ba arsaata asuud[...] bolbol toorgnuudai siste[...] busaxa, japoonsko eksp[...] cahaa 37 uçaastoguudiiji [...] xa ba japoonsko uçaasto[...] stabiilьnostiiin xuurmag [...] riiiji ebdexe, tereşelen D[...] Vostoogto soveed gyren[...] gahanai promiişlennostiin [...] gaar baidaliiji dairahan [...] heenь, batalagdahan sog[...] xadaa soveed praviitel[...] ba obşçeestvenne kryy[...] dyyren xangaltiiji ygene.[...]

Xariuusalgata redaaktor R. Bimbaajev.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ. Цент росоюзная 19. Телефоны редакции: Редактора 3-44. Отв. секретаря — 3-23, сельхоз. отдел — 7-55, про метдел — 5-07.

NKMP-iin tipograaf

Glavliit № 649